

Dupl

CELJE, dne 15. aprila 1904.

POPOTNIK.

Pedagoški in znanstveni list.

Letnik XXV.

Št. 4.

VSEBINA:

1. Matija Heric: Množitev in delitev z ulomki ste po najnovejih preiskavah in izkušnjah docela odveč	97
2. V. Pulko: Somatologija v ljudski šoli	102
3. Ivan Ivanovič: Šolstvo v tujini	109
4. Ivan Šega: Pedagoški utrinki	113
5. Književno poročilo	117
6. Razgled. Listek 125. — Pedagoški paberki 125. — Kronika	128

Last in založba

«Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev».

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Rudolf Libensky.

Množitev in delitev z ulomki ste po novejih preiskavah in izkušnjah docela odveč.

Poroča **Matija Heric**.

Ni vse slabo, kar je starega; ni vse dobro, kar je novega, a koristno je, slabše staro zamenjati z boljšim novim.

V 11. in 12. številki XIX. letnika iz leta 1898 našega dičnega „Popotnika“ sem obširno poročal o bistvu in računanju z navadnimi ulomki.

Dokazal sem na podlagi primernih slik in vzornih vzgledov, da se navadni ulomki smatrajo kot imena števila; zato je prisiljeno, nenaravno in neumestno z navadnimi ulomki množiti in deliti. Cenjeni čitatelji blagovolijo omenjeno razpravo z današnjo primerjati.

Ker sem popolnoma prepričan, da prav računanje z navadnimi ulomki dela učiteljem in učencem mnogo težkoč in sitnosti, zaraditega se napotim tokrat, pokazati na prav lahkih vzgledih, da se po celo naravnih zaključkih moremo ogniti vsake množitve in delitve z ulomki.

Izurjeni matematiki so sicer izumeli kopico pravil o množitvi in delitvi z navadnimi ulomki, izhvatajoč operacije, ki se v praksi vrševajo z imenovalcem brez vsega temelja, goli mehanizem, v katerem se vrti duh učenčev okoli abstrahovanih pravil, ne da bi učenci sodelovali, prezrši vse premise, katere bi morali najti učenci sami. In prav ta pravila vsak elementaren računar le posnema, ne da bi se prepričal, kje imajo svoj vir in temelj.

Da je temu tako, vabim potrpljive mi sotrudnike, naj mi blagovolijo slediti v duhu, razmotrivajoč, da so prav zaključki, kateri se stvarno in jezikovno rabijo pri množitvi in delitvi z navadnimi ulomki, učencem docela neumljivi.

N. pr. 1 l mošta velja 48 h, koliko velja $\frac{1}{4} l$, $\frac{3}{4} l$, $3\frac{1}{2} l$? Izvršujoč naloge te vrste, sklepa še dandanes precejšno število računarjev tako-le:

$\frac{1}{4} l$ velja $\frac{1}{4}$ krat 48 h, $\frac{3}{4} l$ $\frac{3}{4}$ krat 48 h, $3\frac{1}{2} l$ $3\frac{1}{2}$ krat 48 h.

Premišljuj, dragi mi čitatelj, kaj si učenec predstavlja, zaključujoč $\frac{1}{4}$ krat 48 h! Ali ni ta zaključek popolnoma nejasen glavici, ki se še bori s pojmovanjem zaključkov od enote na množino in naobrat?

V takih slučajih se torej učencem vsiljuje množitev z ulomkom $\frac{1}{4}$ itd., dasi je umestna prav naravna delitev s celim številom. V tem slučaju se mora sklepati: $\frac{1}{4} l$ velja $\frac{1}{4}$ od 48 h = 12 h.

Prav ravnokar označeno neslano, logiško in jezikovno pomankljivo in zmedeno sklepanje je v kali zadušilo elementarno spoznanje, da se more le s celim številom množiti in deliti, prisiljeno tvarjajoč dve nepotrebni operaciji množitve in delitve z ulomki, zahtevajoč v svrhu njiju rešitve posebna pravila o množitvi in delitvi z ulomki.

Še očitnejši nestvor je delitev z ulomkom.

Rešujoč obratni slučaj zgoraj navedene naloge: Ako $\frac{1}{4} l$ mošta velja 12 h, koliko velja 1 l? bodemo nedvomno skleпали, da velja 1 l 4 krat 12 h, t. j. 48 h. Tako menda sklepa vsak človek, ki ima zdravo pamet. A matematiškemu veleumu se dozdeva takšen naraven zaključek prevsakdanji. Torej so matematiki iztuhtali zaključek po delitvi in v to svrhu poseben slučaj delitve z ulomkom, namreč: Ako velja $\frac{1}{4} l$ 12 h, tedaj velja 1 l $\frac{1}{4}$ tinski del od 12 h (12 h : $\frac{1}{4}$).

Vprašam vas, potrpljivi čitatelji, kaj le si predstavlja otroški duh o četrtinskem, tretjinskem, polovičnem delu najenovitejšega števila?! Kaj pravim, vprašajte odraslega človeka, ki je imel že mnogokrat priliko slične naloge izračunati, kaj si li on misli o ravnokar navedenih delih! Hvala Bogu pa smelo potrjujem velevažno resnico, da se je dandanes že mnogo naših sotrudnikov poprijelo nazora slovečega metodika Hentschel-ja, ki je prav odločno rekel: „Pri delitvi v zmyslu deljenja je delitelj povsod in vsikdar celo število.“ Čudim se le, da ni take sodbe izrekel o množitvi z ulomkom.

Iz zgoraj razjasnenih zamotanih, zlasti otroškemu duhu neumljivih zaključkov se je izcimilo občeznano pravilo, da se število z ulomkom deli, ako se delitev izpremeni v množitev in ulomek delitelj prekucne.

N. pr. Ako veljajo $\frac{3}{4} l$ 36 h, tedaj velja 1 l 36 h : $\frac{3}{4}$ = 36 h $\times \frac{4}{3}$ =

12

$36 \text{ h} \times 4 = 48 \text{ h.}$

3

Po teh kratkih potezah hočem na prav priprostih vzgledih pokazati, kako bodemo prihodnje postopaliv slučajih, v katerih je velika večina računajočih dosehdob rabila množitev in delitev z ulomki.

V to svrhu bode treba učence kar začetka marljivo in dosledno vaditi sklepati tako, kakor jim narekuje zdrava pamet.

Misliti in govoriti jim bode tako-le:

Ako velja 1 m 60 h, tedaj velja $\frac{1}{2}$ m $\frac{1}{2}$ od 60 h; $\frac{1}{3}$ m $\frac{1}{3}$ od 60 h; $\frac{1}{4}$ m $\frac{1}{4}$ od 60 h; $\frac{1}{5}$ m $\frac{1}{5}$ od 60 h itd.

V takih slučajih bode torej skleпали po delitvi.

Pretresujoč nalogo: $\frac{1}{2}$ m velja 30 h, koliko velja 1 m, bode mo zaključili in rekli: Če $\frac{1}{2}$ m velja 30 h, tedaj velja 1 m 2 krat 30 = 60 h.

V sličnih slučajih bode mo skleпали po množitvi.

Končno bode mo pri zloženih nalogah, ki zahtevajo delitev in množitev skleпали po dveh zaključkih: po delitvi in množitvi.

Recimo, 1 kg sladkorja velja 80 h, koliko velja $\frac{3}{4}$ kg? Tukaj bode mo učence navajali sklepati tako-le: Ako 1 kg velja 80 h, tedaj velja $\frac{1}{4}$ kg četrtno od 80 h, $\frac{3}{4}$ kg trikrat toliko. Izvršujoč takšno nalogo pismeno, bode mo rabili sledečo obliko: 20

$$\frac{80 \text{ h} \times 3}{4} = 60 \text{ h in krajšali, kolikor se}$$

bode dalo.

Iz tega se prepriča vsak misleč računar, da bodo tako postopajočim vsa pravila o množitvi in delitvi z ulomki odveč.

Ker se vse računanje mora vrševati po določenem načrtu, zato bode mo v ta računski krog spadajoče naloge razvrstili v tri glavne skupine, prehajajoč po pedagoških načelih od lažjega do težjega, od znanega do neznanega.

Prva skupina bode obsegala vse naloge, v katerih bode mo rabili zaključke po množitvi. N. pr. Ako velja $\frac{1}{4}$ l mošta 12 h, tedaj velja 1 l mošta 4 krat 12 h = 48 h.

Druga skupina bode zavzemala naloge, v katerih bode mo skleпали po delitvi. N. pr. Ako velja 1 l mošta 48 h, tedaj velja $\frac{1}{4}$ l mošta $\frac{1}{4}$ od 48 h = 12 h.

Tretja skupina bode združevala v sebi takšne naloge, v katerih bode mo skleпали po dveh zaključkih: po delitvi in množitvi.

N. pr. Ako velja 1 l mošta 48 h, tedaj bode mo veljale $\frac{3}{4}$ l trikrat četrtno od 48 h; t. j. $\frac{1}{4}$ l velja $\frac{1}{4}$ od 48 h = 12 h in $\frac{3}{4}$ l velja 3 krat 12 h = 36 h.

In sedaj se vpraša, kako bode mo navajali učence reševati naloge prve skupine.

Prav naravno bode mo prehajali od znanega do neznanega, navezajoč naloge te skupine na množitve celih števil.

N. pr. Ako velja 1 l 48 h, tedaj veljata 2 l 2 krat 48 h, 3 l 3 krat 48 h, 4 l 4 krat 48 h 10 l 10 krat 48 h.

Ko bodo učenci znali slične naloge prav dobro izvrševati, bode mo jih vadili sledeče naloge.

N. pr. Ako velja $\frac{1}{2} l$ 24 h, tedaj velja 1 l 2krat 24 h = 48 h; če velja $\frac{1}{3} l$ 16 h, tedaj velja 1 l 3krat 16 h = 48 h; če velja $\frac{1}{4} l$ 12 h, tedaj velja 1 l 4krat 12 h.... če velja $\frac{1}{10} l$ 48 h, tedaj bo veljal 1 l 10krat 48 h = 48 h.

Tako postopajoč bodo učenci takoj pojmovali, da se v obeh slučajih sklepa po množitvi.

Prav slično bomo sklepali po delitvi v onih računskih nalogah, kjer so nekateri dosehdob uporabljali množitev z ulomki, naslanjajoč vse v ta računski krog spadajoče naloge na delitev celih števil.

V to svrhu bomo najprej izvrševali sledeče vaje:

Ako veljata 2 l 96 h, veljajo 3 l 144 h, 4 l 192 h itd., tedaj velja 1 l $\frac{1}{2}$ od 96 h, $\frac{1}{3} l$ $\frac{1}{3}$ od 144 h, $\frac{1}{4} l$ $\frac{1}{4}$ od 192 h itd.

Nato se navežejo take-le vaje: Ako velja 1 l 48 h, koliko velja $\frac{1}{2} l$, $\frac{1}{3} l$, $\frac{1}{4} l$ itd. Učenci bodo po navodilu učiteljevem takoj začetka našli vse podatke sami, izražajoč se: $\frac{1}{2} l$ velja $\frac{1}{2}$ od 48 h, $\frac{1}{3} l$ $\frac{1}{3}$ od 48 h, $\frac{1}{4} l$ $\frac{1}{4}$ od 48 h itd.

Ko so se učenci dovolj izurili reševati navedene naloge po naravnih sklepih, bomo jih vadili izračunati zložene naloge po obeh zaključkih: po delitvi in po množitvi.

N. pr. 1 kg velja 17·40 K, koliko velja $\frac{1}{5} kg$?

V tem slučaju bomo jih učili se izražati tako-le:

Ako velja 1 kg 17·40 K, tedaj velja $\frac{1}{5} kg$ $\frac{1}{5}$ od 17·40 K, $\frac{1}{5} kg$ veljajo 4krat toliko. Slične lahke naloge bodo izračunali učenci na pamet. Za pi-

smeno izvršitev takih nalog bodo rabili to-le obliko:
$$\frac{3 \cdot 48}{5} \text{ K} \times 4 = 13 \cdot 92 \text{ K.}$$

Naobrat $\frac{1}{5} kg$ veljajo 13·92 K, koliko velja 1 kg?

Tukaj bomo učence vadili govoriti tako-le:

$\frac{1}{5} kg$ velja $\frac{1}{5}$ od 13·92 K, 1 kg velja 5krat toliko, izračunajoč vse lahke naloge na pamet.

Pri pismeni izvršitvi bomo opozarjali učence na krajšanje zahte-

vajoč sledeči obrazec:
$$\frac{3 \cdot 48}{4} \text{ K} \times 5 = 17 \cdot 40 \text{ K.}$$

Ni li ta način računanja po naravnem sklepanju mnogo lažji nego po zaključku, katerega še dandanes rabijo nekateri, ker se jim dozdeva, modreji?!

Evo ga! Ako velja $\frac{1}{5} kg$ 13·92 K, tedaj velja 1 kg $\frac{1}{5}$ finski del od 13·92 K, torej 13·92 K : $\frac{1}{5}$. Kako bomo to delitev izvršili? (Kako drugače, nego da bomo delitelja prekucnili in seveda delitev izpremenili takoj v množitev. Torej 13·92 K \times $\frac{1}{5}$.)

Zagotovem vas, potrpljivi mi sotrudniki, da učenec tako računajoč niti pičice ne razume o tem, kar dela, temveč mehanično izvršuje nalogo.

Prav ta slučaj nas očitno prepriča, da z ulomkom $\frac{1}{4}$ ne moremo deliti, marveč le s 4. Sicer moremo z veliko težavo učencem bistrega uma dokazati, da delivši 13·92 K s 4, dobimo 5 krat premajhen količnik, ker smo delili s petkrat prevelikim deliteljem; a prav ta zaključek, kakor sem rekel, celo najboljši učenci zelo težko pojmujejo, srednje nadarjeni redko kedaj in slabo nadarjeni pa nikoli; o tem sem se prepričal sam.

Primerjaj, pazni čitatelj, sam gorenji celo lahko umljivi način sklepanja s tem zaključkom in ne dvomim, da se bodeš prav rad poprijel zgoraj razjasnjenega postopanja.

Pretresujmo še nalogo, v kateri imamo opraviti z mešanim številom, N. pr. 1 kg velja 17·40 K, koliko velja $3\frac{3}{4}$ kg?

Izvršitev:

$$3 \text{ kg veljajo } 3 \text{ krat } 17\cdot40 \text{ K} = 17\cdot40 \text{ K} \times 3 = 52\cdot20 \text{ K.}$$

$$\frac{1}{4} \text{ „ velja } \frac{1}{4} \text{ od } 17\cdot40 \text{ K} = \frac{17\cdot40 \text{ K}}{4} = 4\cdot35 \text{ „}$$

$$\frac{3}{4} \text{ „ veljata } 2 \text{ krat } 4\cdot35 \text{ K} = 4\cdot35 \text{ K} \times 2 = 8\cdot70 \text{ „}$$

$$3\frac{3}{4} \text{ kg veljajo } \dots \dots \dots \mathbf{65\cdot25 \text{ K.}}$$

$$\text{Ali: } 3\frac{3}{4} \text{ kg} = \frac{15}{4} \text{ kg.}$$

$$\frac{1}{4} \text{ kg velja } \frac{1}{4} \text{ od } 17\cdot40 \text{ K} = \frac{17\cdot40 \text{ K}}{4} = 4\cdot35 \text{ K}$$

$$\frac{15}{4} \text{ velja } 15 \text{ krat } 4\cdot35 \text{ K} = 4\cdot35 \text{ K} \times 15 = \mathbf{65\cdot25 \text{ K.}}$$

Naobrat:

$$3\frac{3}{4} \text{ kg veljajo } 65\cdot25 \text{ K, koliko velja } 1 \text{ kg?}$$

$$3\frac{3}{4} \text{ kg} = \frac{15}{4} \text{ kg.}$$

$$\frac{1}{4} \text{ kg velja } \frac{1}{15} \text{ od } 65\cdot25 \text{ K} = \frac{65\cdot25 \text{ K}}{15}$$

$$1 \text{ kg velja } 4 \text{ krat } \frac{65\cdot25 \text{ K}}{15} = \frac{4\cdot35}{15} = \frac{65\cdot25 \text{ K} \times 4}{15} = \mathbf{17\cdot40 \text{ K.}}$$

Kaj ne, da sem vas, potrpljivi čitatelji, po teh vzgledih dovolj prepričal, da bodo na ta način učenci prav lahko reševali slične naloge!

Nedvomno pa je pravi nestvor učencem zmeden zaključek, da $\frac{15}{4}$ kg velja $\frac{1}{15}$ -tinski del od 65·25 K = 65·25 K : $\frac{15}{4}$ = 65·25 K × $\frac{4}{15}$!

Torej zavrzite staro šaro, ugašujočo učencem slednjo iskrico veselja in zanimanja za računanje z ulomki, katerih itak ne moremo pogrešati v vsakdanjem življenju!

Na enak način bomo izvrševali naloge, v katerih se nahajajo desetinski ulomki (desetinska števila).

N. pr. Ako velja 1 *hl* 24 K, koliko 2'2 *hl*?

V pojasnilo tega vzgleda opozarjam drage mi čitatelje in čitateljice na 3. številko „Popotnikovo“ 1902, kjer sem razpravljajal noveje nazore o desetinskih številih, med drugim povdarjajoč, da se desetinska števila morejo ali bolje morajo izgovarjati in imenovati po desetinski piki, ne izražajoč posebej celot in desetink. Tem potom dobimo eno imenovanje, dočim smo dosehdob bili vajeni rabiti dve imenovanji. Izraz 2'2 se čita 22 desetin.

Zatorej bodemo skleпали v pričujoči nalogi tako-le:

$$\frac{1}{10} (0'1) \text{ hl velja desetino od } 24 \text{ K} = \frac{24}{10} (2'4) \text{ K.}$$

$$\frac{22}{10} (2'2) \text{ hl } 22 \text{ krat } 2'4 \text{ K} = \frac{528}{10} \text{ K (52'8 K).}$$

Naobrat.

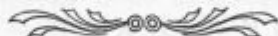
$$2'2 (\frac{22}{10}) \text{ hl velja } 52'8 (\frac{528}{10}) \text{ K, koliko velja } 1 \text{ hl?}$$

$$\frac{1}{10} (0'1) \text{ hl velja } 22 \text{ tino od } 52'8 = \frac{528 \text{ K}}{22} = 2'4 \text{ K.}$$

$$1 \text{ hl velja } 10 \text{ krat } 2'4 \text{ K} = 2'4 \text{ K} \times 10 = 24 \text{ K.}$$

In sedaj končam.

Če sem v svoji razpravi pazne mi čitatelje in čitateljice količkaj prepričal, da je zlasti v uporabnih nalogah dati za vselej slovo zastareli, nenaravni, prisiljeni, zmedeni in učencem težko umljivi množitvi in delitvi z ulomki, ter se z vso vnemo poprijeti računanja po naravnih in otroškemu duhu ugajajočih zaključkih, tedaj bode moj trud popolnoma poplačan.

Somatologija v ljudski šoli.

„Nevednost je najdražja reč na svetu.“

Ko sem zjutraj vstal in materi potožil, da me grlo boli, rekli so mi, naj naredim figo, jo oslinim in zjutraj na tešče trikrat po grlu navzdol potegnem. Kakor nasvetovano, tako storjeno — in pomagalo je. Ali je pomagala figa ali narava? Ako si kdo zvine kak ud, mora se nanj polagati precepljen in z oblimi stranmi skupaj navskriž položen koren „zvinine zeli“ (Navadni repik; Cil. Naše škodljive rastline str. 607). Kdor ima grižo, mora piti gnojnico; bolj ko je mastna, boljša je. Ako se rana vname in gnoj, prišel je „drav“ k nji; ako se od nesnažno obvezane rane zastrupi kri, da noga oteče in začrni, postala je „pruntna“ in ko je bolnika „prunt“ zalil, pa je umrl. Tega je „udaril božji žlak“, onemu je „kašta počila“, hudobna soseda je „dete obrala“ itd., itd. Kdo bi ne znal podobnih prikazni pomnožiti vsaj za en ducat! — Vsak kraj ima v tem oziru svoje posebnosti, a vsi imajo to skupno slabost, da ljudje tembolj

verujejo na vzrok bolezni, oziroma na moč zdravil, čim skrivnostnejša in abotnejša so. Namesto k pametnim zdravnikom, gredo k vražaricam ali h konjedercem, ki dajejo kake čisto navadne reči, zašite v skrivnostno vrečico z naročilom, ne pogledati kaj je v njej, sicer izgubi vso moč in se mora po porabi takoj v ogenj vreči.

Kje pa imajo te prikazni svoj vzrok? Najprej v nepoznanju človeškega telesa in delovanja njegovih organov, potem pa od roda do roda podedovanem babjeverstvu. Nahajajo se pa še tudi zdravniki-šarlatani, ki to slabo stran nepoučenega ljudstva izkoriščajo v sebične namene.

Naloga za občni blagor ljudstva vnetega učiteljstva bo torej, posvečevati tej stroki mnogo več skrbi in smelo trdim, da je stokrat boljše poučiti otroke vsako leto vsaj o najvažnejšem delovanju človeškega telesa in negovanju njegovega zdravja, kakor pa opisovati kamenje in nepoznane živali.

V to svrhu hočem podati nekaj učnih slik, sestavljenih po sedanjih zahtevah in sicer za višjo stopnjo. S tem pa se nikakor ne veleva, da bi se tudi na nižje organizovanih šolah moralo tako obširno razpravljati o tej snovi, kakor na šolah v boljših razmerah, še manj pa se odvezujejo, da to snov popolnoma prezro, ali pa se zadovoljijo z zgolj naštevanjem posameznih delov; ampak glavna stvar je, zakaj je to tako? kako služi to celoti? in kaj sledi iz tega za vzdrževanje zdravega, krepkega telesa?

K uspešnemu poučevanju je pa neobhodno potrebno zadostno število nazoril. Priporočila vredne se mi zde podobe M. Eschner in prof. Dr. E. Wenzel, Anatom. Wandtafeln (4) für den Schulunterricht. 7 K. — Druga nazorila bom pa navedel pri učnih slikah.

Kosti.

Nazorila. Podoba, živalske kosti (svinjske kosti se pozimi lahko dobijo) in sicer dve kosti s ponvičastim sklepom, vretenca, plečna kost, kost z navadnim sklepom. Dobi ali pripravi se lahko lobanja zajca ali mačke, na kateri se vidijo šivi. Kjer imajo domače zajce, tam se lahko tudi dobi zlomljena noga, ki pa je spet zarastla. Solna kislina, sveža kost.

I. Priprava.

Janez, poglej si svojega soseda in mi povej, katere dele vidiš na njegovem telesu! Glava, trup, roke (gornji) in noge (spodnji udje). To so zunanji udje človeškega telesa. Stiskajte si prste in mi povejte, kakšni so! Kaj je v njih? V katerih delih telesa še nimamo kosti?

Smoter. Učili se bomo spoznavati naše telo, najprej pa kosti.

II. Podavanje.

A. (O kosteh vobče). Kaj nam kaže ta podoba?

1. Vse kosti človeškega telesa skupaj se imenujejo ogrodje, o kostje.

2. Sklepi. Da se telo lahko premika, se morajo kosti gibati. Kako pravimo onim mestom telesa, kjer se kosti pregibajo? Zakaj pa kosti v sklepih ne razpadejo? Kostni so pokrite s pokostno kožico (pokostnico), ki gre od ene kosti prek sklepa na drugo kost; na sklepeh pa je ta kožica močna in žilava (kitasta). Potipajte konec te kosti (ki se je prinesla kot nazorilo)! Kakšen je? (Gladek). In če je kuhana? Se da razgrizti. Iz česa je tedaj? Iz hrustanca. Zakaj so kosti v sklepih tako gladke? Da pa se skleповi še lažje gibljejo, dela se v njih neka sluz, sklepna maz imenovana. (Primeri gladke osi pri vozovih, strojih in mazanje!) Kaj se zgodi, ako kdo nerodno v kako jamico stopi? Nogo si zvine? Kaj se je pri tem zgodilo? Sklepna kožica in kite so se ali zelo nategnile, ali pa morebiti tudi pretrgale in povzročajo hudo bolečino. Pri tem ni treba družega, nego da se devajo na bolni ud mrzli obkladki in je pri miru. Včasih se pa pripeti večja nesreča; kost skoči iz sklepa: ud je izpahnjena. Na čem se to spozna? Na sklepu strči ena kost dalje ven kot navadno. Tudi pri tem je treba mrzlih obkladkov, obenem pa zdravnika, ker nevedši ljudje lahko vse pokvarijo tako, da ni ud za nobeno rabo.

Pomnite! Kostni vsega telesa se imenujejo okostje ali ogrodje. Pregibajo se pa v skleповih. Sklepove veže močna sklepna kožica. Da se v sklepih kosti ne žulijo, prevlečeni so njih konci z zelo gladkim hrustancem, ki se še maže s sklepno mazjo. Sklep se lahko zvine ali izpahne. V obeh slučajih je treba mrzlih obkladkov in miru, pri izpahnjenu pa tudi zdravnika.

3. Sestavine kosti. Poskus. Sveža kost se dene v razredčeno solno kislino. Apno se raztopi in prožna hrustančevina, ki ima obliko kosti, ostane. Ako se pa dene kost v peč (pozimi se to lahko v šoli kake pol ure prej zgodi) in dalje časa žge, da postane bela, sežge se hrustančevina in ostane neka bela krhka snov, ki ima tudi obliko kosti; to je apno. Iz česa so tedaj kosti? Zakaj niso iz samega hrustanca, pa tudi ne iz samega apna? Obe snovi primerno zvezani pa dajete kostem potrebno trdnost, pa tudi prožnost. V mladosti pa imajo kosti več hrustanca kot v starosti; kakšne so torej? Ali je to pri otrokih važno? (Pogosto padanje). Lahko se pa tudi skrivijo, ako otroci v šoli neprimerno sedijo, ali nosijo tovore (otročiče, šolske torbice itd.) vedno na eni strani. Na starost se pa nabira v kosteh vedno več apna; kakšne postanejo zaradi tega? Kaj se torej rado staremu človeku pripeti, če pade? Kako poznamo, da je kost zlomljena? 1. Na zlomljenem mestu nastanejo hude bolečine in ud močno zateče. 2. Na zlomljenem mestu moreš kost premikati, ali se je pa že sama premaknila ter napravila koleno pod kožo, ali je celo prodrla. 3. Čuti je tudi pri premikanju uda hreščanje kosti.

Dva človeka primeta ud na vsakem koncu, nategneta ga, da se zlomljena kost zravna, položita ga na blazino in privežeta na vnanjo stran udu primerno deščico. Za zlomljeno roko vzemi trikotno ruto; daljša konca zveži za vratom, v zanko pa, ki naj visi pred želodcem, položi roko.

Zlomljeno nogo položi na blazino, priveži na vsako stran dve, z navadnim robcem ali mehкими cunjami oviti deski ali poleni.

Na zlomljeno mesto devaj mrzle obkladke, vso drugo pomoč pa prepusti zdravniku . . ." (Dr. Homan, Postrežba bolnikom). — Pokaže se zarastla zajčja kost ali pa se opozori na cepljeno drevo, kjer tudi dva dela zarasteta s pomočjo tvoritve nove primerne snovi.

Pomnite! Kosti so iz hrustanca, v katerega je vloženo apno. Zaraditega so ne-le prav trdne, ampak tudi nekoliko prožne, da se tako hitro ne zlomijo. V mladosti so kosti bolj mehke kot v starosti; zato se lahko v mladosti skrivijo, v starosti pa zlomijo. Ako se je kost zlomila, poklicati je zdravnika. Dokler pa zdravnik ne pride, se zlomljeni ud uravna, ravno položi, obveže z deščicami in obklada z mrzlimi obkladki.

B. Skupine kosti.

Ali so kosti nepravilno semtertje razpostavljene, ali je videti kak red? Katere skupine kosti lahko razločujemo? (Sorazmerno z zunanjimi udi).

I. Kosti glave. Rob nad očmi razdeljuje kosti glave v dva dela: lobanjo in obličje.

1. Lobanja. Kaj je v lobanji? Čemu je torej lobanja ali skledica? Kaj opazite na lobanji? Vijugaste črte. Ob teh črtah, šivi imenovanih, so kosti lobanje med seboj zvezane (kakor bi sklenil prste med prste). Ali se kosti v šivih pregibajo? Zakaj pa ni potem lobanja iz ene same kosti? Pomislite na majhnega otroka in na možgane! Ako bi bila lobanja iz ene same kosti, bi pri otrokih možgani ne mogli rasti in otroci bi postali bebasti. Zato se v mladosti posamezne kosti ne vežejo in se dotikajo ob krajih le z hrustancem ali pa so prevlečene s kožo. Še-le v poznejših letih se staknejo tako trdo, da se več ne razmaknejo. Zakaj je slabo za majhnega otroka, ako se mu glava trdno obvezuje? Zakaj se mora paziti, da se otrok na glavi ne pritisne ali pobije?

2. Obličje. Ali opazite na obličju tudi šive? Kaj sklemate iz tega? Največje kosti obličja so: obe gornji in spodnja čeljust. Katera je edina kost na glavi, ki se pregiblje? Zakaj se gornji čeljusti ne premikata? (Primeri mlinska kamna!) Ali je obličje tudi tako gladko kakor lobanja? Katere dupline opazite? (Očesna, nosna in ustna; sluhovodnica je v lobanji).

Pomnite! Kosti glave se razdele v lobanjo in obličje. Lobanja je sestavljena iz več kosti, ki so spojene s šivi. V nežni mladosti pa te kosti še niso zvezane, da se možgani lahko razvijajo. Tudi obličje je sestavljeno iz več kosti; največji sta gornja in spodnja čeljust. V obličju je očesna, nosna in ustna duplina.

II. Kosti trupa.

1. Hrbtenica. Kako imenujete koščen steber, ki gre od glave po hrbtu navzdol? Kakšna je hrbtenica od zgoraj navzdol glede debelosti? Čemu to? Nosi čedalje večjo težo. (Primeri deblo drevesa!) Ali je cela hrbtenica samo ena kost? Zakaj bi to no bilo dobro? Posamezni koščki hrbtenice se imenujejo vretenca (vrteti). Teh je 33. Vsako vretenca ima zgoraj in spodaj, kjer se z drugim veže, prožen hrustanec. Zakaj li? Ložje pregibanje, manjše stresanje možganov pri hoji in tekanju. Zraven tega pa je skozi vsa vretenca luknja, v kateri je hrbtni mozeg (hrbtenjača), ki izhaja iz možganov. Kateri deli hrbtenice so najbolj gibljivi? Vrat, ledja. Zakaj je vrat tako gibljiv? Glava se mora zaradi svojih čutil na vse strani premikati. Da pa se glava še ložje okreta, nasajena je tako, da sega trnek ali rogljček drugega vretenca v luknjico prvega, kakor se suče klopotec okoli droga. Zakaj pa so prsna vretenca manj gibljiva? Pri pregibanju bi se preveč pritiskalo na pluća in srce. V križu pa so vretenca tako trdno med seboj in s kolkom zvezana, da se nič ne premikajo. Zakaj je to posebno važno? Vsa teža gornjega telesa sloni na nogah. Ako bi se ena noga vzdignila (kar se godi pri hoji), omahnilo bi gornje telo na drugo nogo in to omahovanje bi zelo oviralo hojo. Zadnja štiri vretenca so tudi med seboj zvezana in se imenujejo trtica; pri živilih je to rep, ki pa ima več vretenec.

2. Oprsje. Katere dele telesa imate v prsih? Kakšni so ti deli? Občutljivi. Česa tedaj potrebujejo? (Primer z možgani). Kaj brani pluća in srce? Na kaj so rebra zadaj pritrjena? (Eno vretenca ima po dve rebri). Na kaj so pa pritrjena spredaj? Ta kost se imenuje prsnica. Kakšne barve pa so na podobi konci reber proti prsnici? Kaj to pomeni? Koliko reber se dotika prsnice? Na vsaki strani sedem, to so prava rebra. Kaj pa opazite na drugih rebrih? So s hrustancem zvezana s pravimi, ali pa niso v nobeni zvezi. Zakaj so neki rebra s hrustancem zvezana s prsnico, ne pa tako trdno kakor kosti glave? Denite roko na prsi in globoko dihajte! Rebra se premikajo. Da pa se še ložje premikajo, pritrjena so na hrbtenico s sklepovi. Prsnica, rebra in prsna vretenca narejajo oprsje ali prsni koš. Razloži vzrok tega imena!

Pomni! Kosti trupa so: hrbtenica, rebra in prsnica. Hrbtenica je sestavljena iz mnogo vretenec, da je gibljiva. Med posameznimi vretenci je hrustanec, da se telo, posebno pa možgani, pri hoji preveč ne stresajo. Skozi vretenca je luknja, po kateri gre iz glave hrbtni mozeg (hrbtenjača).

V križu so vretenca med seboj in s kolkom trdno spojena, da gornje telo ne omahuje pri hoji. Hrbtenica, rebra in prsnica narejajo koš, ki obdaja in brani pljuča, srce in tudi jetra. Da se rebra pri dihanju lahko razmaknejo, pritrjena so na hrbtnišče s sklepovi, na prsnico pa s hruščencem.

III. Kostni udov.

1. Gornji (obprsni) udje. Roka (lehti, rama, Arm) je pripeta ob oprsje z lopatico (ime!) in ključnico. Na kaj je pritrjena ključnica? Kako? S sklepom. Kako pa lopatica? Le z mesom (mišicami). Kaj sledi iz tega? Rama je precej gibljiva. Poskusite! Kaj je pritrjeno na konec lopatice? Dolga kost, nadlaket. Poglejte ta sklep! Lopatica ima jamico, „ponvico“, nadlaket pa oblo, „jabelko“. Tak sklep se imenuje ponvičast sklep. Kako se tak sklep pregiba? Vsestranski. To je pa ravno za roko največjega pomena. Zakaj? Koliko kosti pa je od lakti navzdol? Proti palcu gre koželnica, proti mezinu pa podlaket. Kako pa to, da se ti dve kosti ne dasta tudi nazaj kreniti? Podlaket je od sklepa naprej še nekoliko podaljšana tako, da se upre ob nadlaket, ako se roka stegne. Kotast sklep. (Primeri podaljške kijcev pri klopotcu = rakova noga!) Kaj opazite od prejšnjih kosti naprej? Osem drobnih kosti. Te kosti skupaj se imenujejo zapestje (ime!) Zakaj je tukaj naenkrat osem kosti na tako majhnem prostoru? Naredi pest in gibaj z njo, kakor se da. Te kosti so zato, da se lahko spodnji del roke na vse strani giblje. Kje se še roka na vse strani giblje? V ramnem sklepu. Zakaj pa ni v zapestju tak ponvičast sklep? Ako človek pade, prileti največkrat na dlan, ker se hoče uloviti. Kaj bi se lahko temu sklepu zgodilo? Zvinil ali izpahnil bi se. Sedaj pa se pri padcu teh osem kosti nekoliko razmakne, udarec se razdeli na več kosti in sklep se ne poškoduje tako lahko. Kaj je od zapestja naprej? Dlan in prsti. Koliko kosti je v dlani? Koliko jih imajo prsti? Vsak po tri, le palec ima dve. Kako pa je pritrjen palec k zapestju? Dotika se ga prav malo (prost sklep). Kaj sledi iz tega? Palec se lahko na vse strani pregiba in vsem prstom nasproti stavi; tako se lahko opravljajo najdrobnejša dela, kar je le pri človeku mogoče.

Pomni! Kostni udje so: lopatica, ključnica, nadlaket, podlaket in koželnica, zapestje, dlan in prsti. Da se lahko roka na vse strani prosto pregiba, pritrjena je na oprsje z mišicami, v rami je ponvičast sklep, pregiba se v laktu, v zapestju je osem drobnih kosti, prsti imajo po tri sklepe in palec je tako pritrjen, da se lahko vsem prstom nasproti stavi.

Spodnji (podtrebušni) udje. Na kaj je pritrjena noga? Na kolk. Kolk, križ in še nekatere kosti so trdno spojene in narejajo skledi podobno močno podlago celemu telesu. Čemu ima ta podlaga skledasto dolbino? Je podpora črevesom, ki tišče navzdol. Ta dolbina se imenuje medenica. Kost, ki gre od kolka navzdol, je stegno. Kako je v kolk pritrjeno?

Primeri z nadlaktjo! Vendar je ta sklep globokejši in zato se noga ne more tako vsestransko gibati kakor roka. Koliko kosti vidite od kolena navzdol? Sprednja je golenica, zadnja pa piščal (ime!). Kje je nekaj podobnega? Kaj pa vidite na kolenu? To je pogačica. Čemu je? Primeri laketi! Kaj je na koncu golenice? Sedem drobnih kosti. Pomen! Primeri z zapestjem! Nazaj strčeča večja kost je peto; vseh sedmero skupaj pa se imenuje nart. Kaj je od narti naprej? Kost stopala, prsti. Zakaj ni palec na nogi tako gibljiv, kakor na roki? Stoji človek na celem stopalu? Bosonog učenec naj stopi z mokro nogo na tla! Stopalo je tedaj podobno nizkemu oboku, ki pa je vsled kit na stopalu prožen in zato olajšuje hojo. (Stojala pri svetilkah itd. so spodaj navadno izvotlena in se zato lepše vlečejo na podlago, na kateri stoje.) Ljudje, ki stopajo na cela stopala (ploskonožci) neokretno hodijo in hitro opešajo; zato pa ne jemljejo takih dečkov k vojakom.

Na kaj je gledati pri obutvi? Obutev se naj ravna po nogi, ne pa noga po obutvi. Ozka obutev stiska prste, povzroča kurja očesa; visoki podpetki silijo nogo, da tišči na prste, ki se skrivé in ogulijo.

Pomni! Kost spodnjih udov so: kolk, stegno, pogačica, golenica in piščal, nart, stopalo in prsti. Te kosti so v marsičem podobne kostem roke, toda močnejše so, ker morajo nositi težo celega telesa; obenem pa se ne dajo tako vsestranski pregibati, ker služijo drugemu namenu kakor roka. Stopalo je podobno nizkemu prožnemu oboku, ki olajšuje hojo. Obutev naj se dela po nogi.

III. Spajanje; primerjatev.

1. Iz katerih snovi so kosti in kakšen pomen ima to? Katera teh snovi prevladuje v mladosti, katera v starosti? Kaj sledi iz tega?
2. V katere skupine se dajo kosti razdeliti?
3. Sestavite kosti podobne po vnanji obliki! a) Ploščate kosti so: lobanja, obličje, lopatica, prsnica, kolk. b) Paličaste so: rebra, ključnica, nadlaket itd. c) Drobne kosti so: hrbtenica, zapestje, nart.
4. Primerjajte kosti gornjih in spodnjih udov!
5. Na koliko načinov so kosti med seboj spojene? (Šivi, kotasti in ponvičasti skleповi.)

IV. Povzetek; jedro.

1. Kakšen pomen imajo a) ploščate, b) paličaste in c) drobne kosti? Ploščate kosti branijo notranje občutljive dele telesa (lobanja, kolk, deloma tudi prsnica); obenem pa se na nje pritrdi mnogo mišic (lopatica, kolk). Paličaste kosti omogočujejo veliko in hitro kretanje ter dajejo telesu oporo. Drobne kosti pospešujejo vsestransko gibanje in zadržujejo premočno stresanje telesa.

2. Zakaj je razdelitev dela pri gornjih in spodnjih udih pri človeku zelo važna? Ko bi gornji udje služili istim namenom kakor spodnji, morali bi biti tudi temu primerno ustvarjeni. Vsled tega pa bi z rokami ne mogli izvrševati nobenih takih del kakor jih sedaj in človek bi se od drugih živali le malo ločil. Primerjatve!

V. Uporaba.

Na čem se spozna zvinjeni, izpahneni ali zlomljeni ud? Prva pomoč. (J. N. iz Jesenika si je pri podiranju drevja zlomil nogo, da mu je kost skozi kožo pogledala. Namesto da bi poklical zdravnika, mazal je nogo z vsem, kar mu je kdo svetoval; celo po špirtu je segel. Naposled mu noga močno oteče, začrni in revež umre na zastrupljenju krvi. Kaj se iz tega učite? Učitelj porablja tu dogodljaje iz domačega kraja, ki otroke zanimajo.)

V. Pučko.

(Se nadaljuje.)

Šolstvo v tujini.

Zbira Ivan Ivanovič.

XIII.

Japonsko.

Misli vesoljnega človeštva hite preko „strašne“ Sibirije na skrajni vzhod in pozornost vesoljnega človeštva se menda koncentruje od 8. svečana dalje v — Port-Arturju. V duhu hitimo v daljavo 10.000 kilometrov, na stote se porabi tiskarskega črnila za razne „senzacijske“ vesti in na vagone se popiše in ponatisne papirja za razne članke „pro“ in „kontra“ — tu Japonec, tam Rus. V tej svoji dalekovidnosti pa pozabljamo popolnoma ono rajo, ki se bori na življenje in smrt v naši neposredni bližini, v — Macedoniji. Ta trepeče za to ali ono japonsko križarko, drugi zopet za kako rusko oklopnico, a gluhi in slepi smo za vse one pretresljive zdihe, ki jih pošilja do smrti mučeni slovanski narod v — „civilizovani“ Evropi.

Tradicionalni zaslepljenci! — — —

45 milijonov prebivalcev broječa država Japan je zanimiva v vsakem oziru. Za učiteljstvo prezanimivo je pa ravno japonsko šolstvo vobče.

Japonec je svojo dušo odprl evropski civilizaciji še-le zadnjih trideset let. Prej je bil konservativen do mozga. — Po svojo izobrazbo je hodil preje k svojemu sosedu Kitajcu in od njega je prevzel tudi podlago svoji izobrazbi — pisavo in tisek. Japonska pisava je skoraj popolnoma podobna kitajski pisavi in šteje nekaj preko 4000 raznih znamenj. In ravno vsled tega je menda jako malo takih izobražencev, ki bi imeli v popolnej oblasti ta ogromni zaklad pismen.

Papir je pa Japoncem že znan od VII. stoletja. Napravljali so ga iz lubja nekega drevesa, ki je sličen naši murvi, namreč „*Morus papyrifera*“. — Tiskali so pa Japonci že leta 1207.

Ves šolski stroj japonskega cesarstva obstoji iz sledečih delov:¹ Zadnja inštanca vseh učnih in šolskih zadev je naučni minister (Mombudajju), kakor predsednik naučnega ministrstva (Mombusho), ki ima le o naučnih zadevah govoriti. Vsaka provinca ima pa sledeče šolske korporacije: I. Naučni minister; II. ministrov namestnik; III. vladne predstojnike sledečih oddelkov: a) za špeciijelni pouk, b) za občji pouk, c) za strokovni ali obrtni pouk, d) za učne knjige, e) za šolsko higijeno, f) za šolske stavbe. IV. Šolske nadzornike (5), šolske svetnike (5), šolske tajnike (3); V. komisijo, obstoječo iz 10 udov za šolsko higijeno.

Šolski okraji. — Teh je 47 po številu. — 1. Predsednik okraja (pri nas okrajni glavar); 2. okrajni šolski nadzornik, ki je nekak ravnatelj naučnega oddelka (Fuodeken); 3. izvršujoči okrajni šolski nadzornik za vsak okraj 2. Skupaj je 94 takih nadzornikov.

Šolski kraji imajo svoje krajne šolske svete in krajne šolske nadzornike. Šolskih krajev je preko 600.

Leta 1888 je izkazala uradna statistika sledeče stanje šolstva na Japonskem: 1 vseučilišče (Tokio), 102 obrtni šoli, 106 srednjih šol, 59 učiteljskih pripravnic, 2 pomorski šoli, 10 trgovskih šol, 7 kmetijskih šol, 1 industrijsko šolo, 10 višjih dekliških šol, 1 godbeno akademijo, 1 slikarsko in kiparsko šolo, 1 gluhonemnico, 28.280 ljudskih in meščanskih šol. Skupno število šol je tedaj 28.581, kjer je poučevalo 69.023 učiteljev — 3.850.538 učencev (leta 1873 je bilo pa le 1.326.190 učencev).

Leta 1900 nahajamo na Japonskem sledeča uradna števila:

A. Višje šole: 2 univerzi (Tokio in Kioto), 2 višji pripravnici za učitelje in 1 višjo pripravničo za učiteljice (slične našim pedagogijem), 7 gimnazij, 218 srednjih šol, 49 pripravnic za učitelje, 2 pripravnici za učiteljice, 5 višjih dekliških šol.

B. Ljudske šole: 1607 višjih meščanskih šol, 4366 višjih ljudskih šol, 20.833 navadnih ljudskih šol — med temi 7005 enorazrednic, 345 obrtno-nadaljevalnih šol in 1328 raznih šol. Skupaj tedaj 28.862.

¹ Primerjaj: „Enzyklopädisches Handbuch der Schulhygiene“ I. del.

Zanimiva so i dalje števila šologodnih, šoloobiskujočih otrok; število učiteljstva in število stroškov. Omenili smo že zgoraj, da je bilo l. 1873 šoloobiskujočih otrok 1,326.190, a leta 1888 pa že 3,850.538.

Leta 1893 je bilo pri 42,058.903 prebivalcih šologodnih otrok 7,263.202, obiskovalo je pa šolo 50,73 % otrok — tedaj 4,265.590. Skupni stroški so znašali 10,683.150 Yen in sicer se je potrošilo za ljudsko šolstvo 9,055.980; za učiteljišča 782.780; za srednje šole 515.106; za višje dekliške šole 1771; za tehniške šole 216.938; za razne druge šole 15.027; za otroške vrtce 32.518; za šolske knjižnice 731; za razne druge učne zadeve 42.299 Yen. (Yena = 3 K a. v.) Učiteljev in učiteljic je bilo to leto 69.845.

Leta 1900 je znašalo skupno število vseh učencev 4,925.673. Ljudske šole je obiskovalo 4,683.598 otrok, učiteljišča so štela 15.639 gojencev, višja učiteljišča 803, srednje šole 78.315, višje dekliške šole 11.984, gimnazije 5684, vseučilišči 3240, strokovne šole 40.855 in ostale šole 85.855 gojencev oziroma gojenk. — Učiteljstva je bilo v tem letu 106.127, ki so se razdelili po ravnokar imenovanih šolah: 92.899, 958, 110, 3748, 658, 345, 291, 2700, 4418. — Stroški so dosegli v tem letu lepo vsoto 35,400.172 Yen in sicer so prispevale občine 26,782.584 Yen, šolnina in državna podpora je dosegla 8,617.588 Yen. — Poleg tega je država potrošila še za šolske nadzornike 161.469, za ravnatelje učiteljišč 53.167, za ljudsko šolstvo 1,487.637 Yen, skupaj 2,429.405 Yen.

Japonsko se sme ponašati, da prekaša skoro vse evropske države, kar se tiče vprašanja o šolskih zdravnikih (Avstrija naj zatisne oči). Vsled zakona od 8. januarja 1896 so nastavljeni za vse kategorije šol posebni zdravniki, ki se imajo ravnati po posebnih ministerijalnih predpisih. Vsak okraj ima glasom tega zakona svojega posebnega od države imenovanega zdravnika. A v ministrstvu se nahaja vsled zakona z dne 7. maja 1896 posebna zdravstvena komisija, obstoječa iz 10 članov, kateri je podrejen posebni stalni zdravstveni odsek za šolsko higijeno na podlagi zakona od dne 1. aprila 1900.

Leta 1902 nahajamo 8424 stalnih šolskih zdravnikov¹ že na 8291 šolah in sicer na 7817 ljudskih šolah, 54 učiteljiščih, 203 srednjih in 57 višjih dekliških šolah, 2 akademijah, 155 strokovnih — in 3 ostalih šolah. Stroški za to so znašali 124.785 Yen.

Na Japonskem obstoja vsled zakona z dne 18. avgusta 1900, št. 344, obvezno šolsko pohajanje, ki traja od dopolnjenega 6 do 14 starostnega leta in sicer od 6. do 10. leta obiskujejo otroci navadno ljudsko šolo, a od 10. do 14. leta pa višjo ljudsko šolo. Pouk je sicer skupen, a kakor

¹ V Avstriji je bilo leta 1900 58 šolskih zdravnikov.

hitro doseže število deklic za eden razred predpisano število, se razred loči po spolu.

Število učnih ur v ljudskih šolah znaša povprečno 18, nikdar pa 28. V višjih meščanskih šolah se poučuje povprečno 28 ur na teden, nikdar ne 30 ur. Na srednjih kakor tudi višjih dekliških šolah traja dnevni pouk le 5 ur, v sobotah le 3 ure, torej tedensko 28 ur.

Učni načrt ljudske šole obsega sledeče predmete: morala, jezikovni pouk, računstvo in telovadba. (Na nekaterih šolah se uči tudi risanje, petje, šivanje in deška ročna dela). V višjih meščanskih šolah se uči: morala, jezik, računstvo, zgodovina, zemljepisje, naravoznanstvo, risanje, petje, telovadba, šivanje (le deklice), kmetijstvo sploh — praksa in teorija, trgovstvo in angleško. V višjih dekliških šolah tudi še gospodinjstvo in sicer 2 uri v četrtem in 4 ure v petem letniku tedensko, poleg teh predmetov se še goji 2 uri glasba in 3 ure telovadba in kak šport. Odmori so med posameznimi urami 10—15 minut dolgi, a opoldne pa eno uro. Počitnic imajo na Japonskem prav mnogo. Poleg praznikov in nedelj imajo še 90 dni vsacega leta prosto in sicer trajajo poletne počitnice 5 do 6 tednov in zimske dva tedna. Na srednjih in višjih dekliških šolah je do 200 šolskih dni. Počitnice — glavne namreč — so na teh šolah iste kakor na ljudskih šolah.

Telesne kazni so strogo prepovedane.

V ljudskih, kakor tudi v višjih meščanskih šolah ne poznajo izpitov, ne javnih in ne zrelostnih. (Zakon od l. 1900).

V višjih dekliških šolah veljajo kakor predmeti končnih izpitov le morala, zgodovina, zemljepisje, naravoznanstvo, gospodinjstvo in vzgojeslovje.

Gojenci kakor tudi gojenke učiteljišč morajo stanovati skupno v dotičnih učiteljiščih, stroške nosi dotični okraj.

Napredek v šolah je naravnost čudovit, med učitelji in učenci vlada nekaka družinska vzajemnost, ker tu se ne vzdržuje discipline s palico — kakor žalibože pri nas v mnogih šolah, seveda tajno, in taki učitelji veljajo za vzor.

Japonci so pa naravnost **malenkostni**, kar se tiče šolske **higijene**.¹ Šolske stavbe kakor tudi vsa šolska oprava mora natančno odgovarjati vsem predpisom šolskega zdravstva. — Ministrstvo je pred kratkim izdalo posebni atlant, kjer se nahajajo najpopolnejše šole.

Telovadnice in telovadišča nahajamo skoro po vseh šolah in gimnastika kakor tudi šport se na Japonskem bolj goji kakor n. pr. na Angleškem. Ravnotako se prirejajo pogostoma skupni izleti pod nadzorstvom dotičnih učiteljev.

¹ Deklice so n. pr. oproščene pouka ob času menstruacije.

Pouk o higijeni je obvezen v vseh šolah. V ljudskih šolah se na ta pouk posebno ozira pri naravoslovnem pouku, v višjih dekliških šolah pri gospodinjskem pouku. V moških pripravnicah se poučuje bosebno v psihologiji in higijeni, a v ženskih pa tudi še v gospodinjstvu in streženju bolnikom.

Kakor se pa Japonska modernizuje v vseh strokah javnega življenja, posnemajoč najpopolnejše pridobitve evropskega napredka, istotako je dosegla ta država pravi rekord v učiteljskih plačah — namreč v plačah ljudskošolskega učiteljstva, kajti znaša pri učiteljih povprečno **500 (petsto) kron**, a pri podučiteljih pa **300 (tristo) kron**.

Vlivoti ima pa učitelj povprečno v 56 otroških glavice razne zmožnosti in vednosti.

Slovenski učitelji smo pravi magnati v primeri z japonskimi tovariši.

Tudi drugače je na Japonskem kultura na jako visoki stopnji. Posebno mnogo je javnih ljudskih knjižnic in med temi šteje knjižnica v Tokiju 295.000 knjig.

Japonsko časopisje se pa lahko kosá z vsakim časopisjem evropskih držav, kajti tu izhaja 1500 dnevnikov, in sam Tokijo ima 20 dnevnikov.

Kje tiči torej „rumena nevarnost“?

Pedagoški utrinki.

Iv. Šega.

XCVI.

8. decembra 1903 se je preselil „grand old mari“ — veliki starec Herbert-Spencer — v kraje večnega miru. Usojeno mu je bilo dolgo življenje, da je spolnil ono, kar si je zasnoval v svoji veliki duši.

Obširnega nekrologa mu ne mislimo pisati, ker, kakor mirna je bila njegova smrt, tako mirno mu je bilo življenje. Ravnotako se ne mislimo spuščati v podrobnejše razpravljanje njegovih del, temveč očrtati ga hočemo le v toliko, kolikor je Spencer zanimiv z onega stališča, na kojem stoji „Popotnik“ kot pedagoški list.

Spencer se je rodil l. 1820 v Derby-ju kakor sin ubogega ljudskega učitelja. Zanimivo je dejstvo, da sta bila ljudska učitelja tudi njegov stric in ded. Do 13. leta je bil doma v šoli. Jako ljuba predmeta sta mu bila že v rani mladosti naravoslovje in matematika. Presedala sta mu pa latinščina in grščina. Nikakor se ni mogel sprijazniti s tema predmetoma in vse življenje se ju ni priučil več kakor le toliko, kolikor ju je rabil za silo pri črpanju svojim spisom. Tri leta mudil se je na vseučilišču, a nato

je popustil učenje ter je pomagal doma očetu učiteljevati. Kakor učitelja so ga jako hvalili, a le prekmalu je zapustil ta stan ter se je vpisal na tehniko na inženirski oddelek. Do l. 1846. je zvrševal ta svoj poklic, pozneje je postal sourednik listu „Economist“, a kmalu nato se je posvetil popolnoma svoji zadači, pisateljstvu.

Spencerja primerjajo raznim drugim velikim možem. Nekateri ga jednačijo z Descartesom, Pascalom, Spinoco. Drugi zopet trde, da kar je bil Spencer Angležem, to so Nemcem Wundt, Haecckel (?), Herbart, Hegel in Schopenhauer; Rusom Tolstoj, Solovjev, Dostojevski. — Pribito pa je, da je Spencer sad francoskih enciklopedistov in kdor hoče Spencerja le malce umeti, mora si prej ogledati natančneje pozitivista A. Comte-a. Upajmo, da dobimo tudi Slovenci natančnejšo študijo o Spencerju kakor filozofu.¹

Spencer je tudi zanimiva prikazen na pedagoškem polju. Sicer se v mnogem zlagaja z Rousseau-om, a vendar v marsičem razlikuje. „Cilj vsej odgoji“ je po Spencerju, dovesti človeka do popolnosti“. Vsled tega se mora otroka oziroma človeka navajati do rešitve vprašanj, ki mu jih stavijo sledeče točke. 1.) Kaj mu služi neposredno k samo-obrambi? 2.) Kaj mu služi v ohranjenje telesnih moči? 3.) Kak cilj ima človek na zemlji? 4.) Kak cilj ima človek napram družbi in državi? 4.) Kaj zahteva telesno vživanje od človeka?

Z ozirom na to se Spencer razločuje vsekakor od Herbarta, ki zahteva, da končni cilj vse odgoje bodi „moralni karakter“. Spencer toraj zahteva, da človek glej v prvi vrsti na lastni „jaz“, a v drugi vrsti še-le na svojega „sotrpina-človeka“.

Spencer je dalje mnenja, da je pouk neposredno sredstvo vzgoji in tu se menda vjema s Herbartom, ki veli, da si „on sploh ne more misliti pouka brez vzgoje, in vzgoje ne brez pouka“. In ravno ta zahteva ga je privedla do vprašanja, katera stroka pouka je najsposobnejša vzgajati človeka. Odgovarja nam jako jasno, da se koncentruj ves pouk, ako hoče biti vzgojevalen, na naravoslovje.

Menda bo tudi zanimalo cenjene bralke in bralce „Popotnika“, da je bil i Spencer pristaš Hartmanna in Zillerja. Tudi on zahteva, da bodi pouk interesanten in privajaj učenca do lastnega delovanja. Pouk hodi od konkretnega do abstraktnega.

Spencer dalje zahteva, da pri pouku ne igraj nikake vloge niti palica niti pohvala. Otroka se mora dovesti do tega, da iz lastnega nagiba in lastne moči deluje na lastni svoj razvoj. Posebno priporoča roditeljem, da naj ne podpirajo svoje dece v vsem njihovem delovanju, temveč skušajo naj čim preje, tem bolje, da se postavi deca na lastne noge. Ali te samostojnosti ni tako umevati, da naj deca ravna po svoji lastni volji, temveč ta lastna volja se ima prilagoditi vselej le obstoječim zakonom. Cilj vzgoje je, da zna človek sam sebe vladati, ne pa, da ga drugi vladajo.

Spencer se je istotako zavzel za telesno vzgojo, seveda novega ni posebnega zahteval od telesne vzgoje, temveč zavzema se i on za pravilno telovadbo in tečno hrano.

¹ „Ljubljanski Zvon“ jo je že obljubil v l. št. 1. l. Op. pis.

Zanimivo je dalje njegovo načelo, da se ni mogel nikakor sprijazniti s prisilnim pohajanjem šole. In Spencer dalje tudi ni mogel umeti, zakaj bi morali Angleži rabiti francoski meterski sistem pri raznih merah. Bil je strasten pristaš angleške mere.

Njegova glavna dela bi bila sledeča: „Načela psihologije“, „Načela biologije“, „Načela sociologije“, „Osnova fiziologije“. In za nas učiteljstvo je pač najvažnejše njegovo delo: „Education intellectual, moral, physical“ (intelektualna, moralna in fizična vzgoja). To slednje delo je že preloženo v hrvaški in srbski jezik.

XCVII.

Lansko leto je na občnem zboru katoliškega „Schulverein-a“ na Dunaju poročal poštni kontrolor Josip Zahner o takozvanih šolarskih hranilnicah. Te šolarske hranilnice so se vpeljale pred nekaterimi leti po avstrijskih ljudskih šolah kakor posebno vzgojevalno sredstvo, ki ima namen vzbujati v otrocih smisel za štedenje, katera lastnost poraja nebroj drugih lastnosti.

Iz „zanimivega“ predavateljevega poročila posnamemo v kratkem sledeče podatke:

Vseh ljudskošolskih hranilnic je glasom uradnega naznanila 562. Te hranilnice se razdele v sledeče kategorije: 490 šol nosi svoje prihranke v c. kr. poštno hranilnico, 72 šol nosi v domače „raiffeisenovke“, 4 šole v navadne domače posojilnice in 2 šoli v navadne hranilnice.

Po posameznih kronovinah se nahaja sledeče število takih hranilnic: Nižje Avstrijsko 34, Gor. Avstrijsko 9, Šolnograško 4, Štajersko 14 (?), Koroško 212, Kranjsko 3 (?), Primorsko 12 (?), Dalmacija 103, Tirolsko 10, Predarlško 2, Češko 108, Moravsko 30, Šlezija 15, Galicija 4 in Bukovina 2.

Način zbiranja je po raznih šolah različen. Tu kupujejo znamke, drugje vlaga učitelj doneske itd.

Jednotno organizacijo v hranjenju imata le Dalmacija in Koroško, ker tam je fakultativno vpeljana ta institucija vsled inicijative deželnega šolskega sveta.

Omenjeni poročevalec je kaj „temeljito in vsestransko“ — poročevalec je poštni kontrolor — zavrnil vse pomisleke, ki jih imajo nekateri neverjetni Tomaži proti tej „novotariji“, z gospodarskega in pedagoškega (?) stališča.

V roke nam je pa došlo poročilo, ki ga je izdal ravnatelj neke mestne šole v Harkovu na Ruskem. Mož slovi daleč naokrog kakor priznan pedagog. V Rusiji so uvedli to „novotarijo“ pred dobrimi tremi leti. In v oni šoli so toraj vpeljali z novim letom 1903 šolsko hranilnico, ki je jako dobro napredovala. V teku enega meseca je brojila že 160 udov, ki so vlagali svoje „prihranke“ na knjižice. Največji prihranek je znašal 5 rubljev, najmanjši sedem kopejk.

Imenovani ravnatelj, pedagog po božji in človeški volji, se je pa tudi hotel prepričati o koristi te tako hvalisane naprave. Uspeh njegovega opazovanja je bil, da je razpustil to hranilnico. In ta svoj korak je opravičil na višjo oblast sledeče: Dokler ni bilo hranilnice, so otroci donašali svoj predjužnik od doma, a sedaj si pa izprosijo raje denar mesto kruha,

in za ta denar si kupujejo hranilne znamke. Kadar so pa lačni, prosjačijo kruh pri součencih. Večkrat se je celo pripetilo, da je eden drugemu ukradel kruh. — Kar so dobili za zvezke, peresa ali svinčnike — pogostoma več, kakor so potrebovali — za vse so kupili znamke. Dogajale so se pa še lepše stvari. Želja, kdo bo več prihranil, napolila jih je večkrat do koraka, da so kradli doma starišem denar; razne reči, ki so jih potem prodajali in pričeli so celo — igrati za denar. — Slovenskemu učiteljstvu, privrženecem ljudskošolskih hranilnic priporočamo toplo imenovanega ravnatelja v posnemanje; stori tudi ti tako!

XCVIII.

Slovensko učiteljstvo je stopilo v nov štadij svojega delovanja. Strniti se hoče v nekako celoto, kojej naloga bodi, ponesti izobrazbo v najširše sloje slovenskega ljudstva. Vsak pravi slovenski domoljub se mora veseliti tega koraka. In na tem polju se nudi slovenskemu učiteljstvu prelepa prilika, postati zamore „ljudski učitelj“ v polnem pomenu besede.

Način, kako naj ponese slovenski učitelj izobrazbo tudi med narod, je pač mnogovrsten. Prva pot bi menda bila v obliki takih javnih ljudskih knjižnic, kakoršno je ustanovil tovariš v Gorici na Štajerskem, ali kakoršno imajo na domu slovenskega pedagoga Slomška. Pri vsaki šoli se ustanovi taka knjižnica.

Za odrastlo mladino naj se ustanove „kmetijsko nadaljevalne šole“, kakoršno je ustanovil tovariš tam v zelenih Halozah.

Posebnega priporočila za razna tamburaška, pevška, bralna in slična društva ni treba pisati, ker tu je učiteljstvo menda na svojem mestu.

Vsem deželnim učiteljskim društvom pa toplo priporočamo v posnemanje nemško učiteljsko društvo pod imenom: „Mannheimer Diesterwegverein“. To društvo si je zapisalo v anale svoje ustanovitve sledeče zlate besede: „Wissenschaft und Kunst sollen sich vereinigen, um den ganzen geistigen Menschen zu erfassen, zu erheben und Freude an edlen Genüssen empfinden zu lassen. Unser Volk ist so reich an geistigen Schätzen. Überall quillt der Born des Liedes, reift die Saat der Forschung, tausende unserer Männer und Frauen haben ihren Geist an allem Hohen und Schönen gebildet — aber Millionen stehen noch fern von diesen Schätzen. Führen wir sie herzu und teilen wir mit ihnen! Wir werden dadurch nicht ärmer, aber sie unendlich reicher. Das Band der Zusammengehörigkeit, das uns in der Arbeit, im Ringen und Kämpfen um des Lebens Not vereinigt, mag uns auch in frohen Feiertunden zusammenschließen“.

Naloga tega društva je, ponesti med najširše ljudske sloje luč izobrazbe. V ta namen prireja javna predavanja, javne brezplačne koncerte, javne roditeljske večere itd. Udje tega društva so obenem tudi tolmači in voditelji raznih izletov, ki se prirejajo v razne zanimive kraje, kjer je ta ali ona zbirka nastanjena, kjer se nahajajo razne galerije slik in drugo.

Društvo je štelo v pretečenem letu 485 udov in sicer 356 učiteljev — le-ti zamorejo biti pravi udje — in 129 neučiteljev kakor podpornih udov. Priredilo pa je društvo v tem letu 28 shodov, kjer je bilo 19 predavanj in 4 koncerti, 8 javnih predavanj, 3 skupne obiske v galerije slik, 2 javna

koncerta in 1 roditeljski večer. Vse prireditve so se izvrstno obnesle in zanimanje za to društvo se širi nenavadno hitro. Posebno pazljivost je posvetilo delavstvo delovanju tega društva in upanje je, da se v kratkem priklopi najintelegentneji del delavstva rečenemu društvu.

Književno poročilo.

Čitanka za obče ljudske šole. Izdaja v štirih delih. III. del. Za četrto in peto šolsko leto štiri- in večrazrednih ljudskih šol. Sestavila Henrik Schreiner in Fr. Hubad. Na Dunaju. V ces. kr. zalogi šolskih knjig. 1904. Vez. 1 K 30 h.

„Liga + 1“ se je silno pregrešil zoper svoj ugled in zoper dobro stvar slovenskega napredka, ko je v „Uč. Tovarišu“ z dne 1. in 10. aprila t. l. o tretjem delu Schreiner-Hubadove čitanke izpregovoril votlo, neutemeljeno, a oholo besedo.

Taka plitvost ne sme varati sveta...

* * *

Sodbo svojo snuje „Liga + 1“ skoro le na jezik. Glavni očitke je ta, da je čitanka baje „v velikem nasprotju s konsekvenco in je niso sestavljala stalna jezikovna načela; osobito jo je baje pisala nemška misel.“

Razprava o tem očitku bo pokazala, da je „Liga + 1“ sestavil svoje naznanilo knjige z zares čudovito „konsekvenco“ in po „stalnih jezikovnih načelih“, žal, da so od prvega do zadnjega napačna.

* * *

Jezikoslovna načela „Lige + 1“ so ta-le:

1. Načelo purizma, ki veleva: noben slovenski izraz, noben slovenski stavek ne sme biti sličen nemškemu, zakaj potem ni več slovenski; slovenski jezik je sam svoj, je nekaj eksotičnega, ki nima nikakih zvez, nikake sorodnosti z drugimi arijskimi jeziki; germanizem je torej vse, kar se ujema z nemščino; da kateri stavek ni slovenski, to „dokazuje njega nemško besedilo“, na pr. je germanizem izraz „štiri- in večrazredne šole“, namesto „štirirazredne in večrazredne“, ker se tudi v nemščini pravi „vier- und mehrklassige Schulen“, tako tudi stavek „tu ne nahajamo visokih gora“ namesto „tu ni visokih gora“, ker ima Nmec glagol „finden wir“; obsodbe vreden je tudi germanizem „modra Donava“, ker je „seveda: „An der schönen blauen Donau“ in pa izraz „luka ti stopi pred oči“, namesto „zagledaš“. Po tem načelu bo „Liga + 1“ „konsekventno“ moral obsoditi stavek: Učenec piše nalogo, ker se nemški reče podobno: Der Schüler schreibt die Aufgabe.

Absurdnost tega načela je s sijajno satiro dokazal že Prešeren v prvi polovici svoje „Nove pisarije“.

Kvarnost tega načela je jasna. Oglej si skrbno vsako besedo, predno jo zapišeš — morda tiči škrat germanizma v njej! Izgovornost se sicer s tem zatre, misel uide, a ustrezno je — „Liga + 1“; ali ne vidite, da se s tem najlaže slovenski mladini, pesnikom in pisateljem zaveže jezik? Strah pred germanizmi in razni jezični dvomi in sumi bodo zamorili silo misli in čuvstev. Taki morilci so vsi učitelji-nadzorniki, ki z Damoklejevim mečem jezikoslovne svoje kramarije uplašijo deco, da si ne upa več ziniti...

2. Načelo apodiktčnih, avtokratskih, nedokazanih trditev:

a) nedokazana je trditev, da je izraz „štiri- in večrazredne šole, nemški; Ja ne žič-Sketova slovnica, po kateri so se učili malone vsi današnji naši pisatelji, pozna v šesti in sedmi izdaji dvo- in večzložne samostalnice (§ 69.), dvo- in trizložne stope (§ 386.), v osmi, najnovejši izdaji še tudi dvo-, tri-, četvero-, petero- ali večstopne stihe (§ 385.). Josin-Ganglovo Tretje berilo je v svojih recenzijskih primerkih iz l. 1901. bilo namenjeno za „štiri- in večrazredne obče ljudske šole“, a modrost recenzentova najbrž je ukrenila, da je knjiga l. 1902. izšla kot Tretje berilo za štirirazredne in večrazredne šole. Hrvatski vseučiliški profesor Maretić pravi v svoji veliki slovnici (str. 363.—364.), da izrazi kakor „jeziko- i prirodoslovne nauke“ (mjesto „jezikoslovne“) neče biti rdjavi, dok i u Vuka nalazimo: u starim i srpsko- i rusko-slavenkim knjigama“. In Maretić je precej purist, a Vukov jezik vzor narodnega jezika.

„Cel svet posnemal kranjske bo puriste“ „Prešernov „Pisar“ aliter „Liga + 1“ ka-li?

b) Po Pleteršniku „najti, nahajati“ v stavkih kakor „tu ne nahajamo visokih gora“ ni germanizem; sub „nahajati“ čitam: na gorah nahajamo lepih cvetic; „nahajati se“ sich vorfinden, vorkommen, ogr. Valj. (Rad), nk., torej krepkoslovenski jezik ogerskih Slovencev, Valjavčeva avtoriteta in nova književnost, zraven pa smelost „Lige + 1“! A pride še Vuk ter navede „nahoditi se: sich befinden reperior, sum“ ter nalaziti se: još se malo novaca nalazi“ vorhanden sein, praesto esse — Vuk pa „Liga“!

c) Po Pleteršniku se reče: modro nebo; sub „sinji“ pravi: grau, bläulich, sinji kamen; sinje nebo nk; wasserblau: sinje morje. Kakor je nebo modro ali sinje, tako je pač tudi voda modra ali sinja; sicer pa stoji „wasserblau“ pri besedi „sinje“ celo na zadnjem mestu.

d) Zakaj naj bi bil trpnopretekli deležnik „postavljeni“ germanizem? Saj bi se v nemščini tudi lahko reklo „In der Sternallee steht das Denkmal Radeckys, das man ihm im Jahre 1860 errichtet hat“; torej je tudi sicer dobri obrat „Lige“ germanizem?

3. Načelo nenazornosti: nenazorno je „ugledam“ mesto „stopi pred oči“; ta zadnji izraz je metafora, ki meji ob posebljenost ter daje jeziku življenja živahnost; ali naj življenja poezijo uživajo samo Nemci? Če si smemo kaj predstavljati, zakaj bi nam tisto ne stopilo enkrat samo pred oči?

4. „Načelo“ neznanja: a) neznanje je, če kdo trdi, da je stavek „Kako se pride v nebesa“ vzporeden nemškemu „Wie man in den Himmel kommt“; kajti nemški stavek je aktiven, slovenski povratno izražen;

b) debelo neznanje je, če kdo trdi, da bi se trpnost ali nemški „man“ ne smel sloveniti s povratnim glagolom; narodni pregovori se glase: Kakor se mi streže, tako mi kosa reže. Koder sonce teče, povsod se kruh peče (Janežič-Sket § 194.; § 350.). Isti Janežič-Sket v § 326.: Nemški man se sloveni prvič s povratnim se v srednjem spolu: Kjer se veliko pridela, tam se malo dela. (Narodni pregovor!) Ni gršega na svetu, če se kaj da, potlej pa očita (Levstik!)

Sele na drugem mestu ima Janežič-Sket izražanje nemškega man s slovensko tvorno obliko.

Kaj se bo pa v krogu „Lige + 1“ reklo o tem, da ima Pleteršnik izraz „kako se temu reče?“ in „to se pravi?“ Pa Pleteršnik ima celo „govori se“, Miklošič IV. 361 staroslovenski: otvřřzetě se vamъ = odprlo se vam bo, srbski: pije se, celo: jednom se radja, a jednom se umire. Prim. franc.: cela ne s'oublie pas.

Janežič-Sket, Pleteršnik, Miklošič, Levstik, narodni pregovori — zraven pa „Liga“! Vsaka nadaljnja beseda bi bila odveč...

Opozarjam le še na izraz „se imenuje“ v „Dragem zeljcu“. Marijana vpraša: „Povej mi, kako se imenuje to zeljce?“ Urša odgovori: „To drago zeljce se imenuje potrpežljivost“. Ali bi tudi Marijana lahko vprašala: „Kako imenujemo to zeljce?“, ko pa ga sama baš ne zna imenovati? **Ne.**

e) Debelo greši „Liga + 1“ s svojo zahtevo, naj bi se pisalo: „Vso jezo mojih staršev smo otroci morali čutiti, če so koga zasačili, da ni govoril resnice“ namesto „če so katerega zasačili..“ in nadalje z zahtevo, naj bi se pisalo „Če je kdo izmed otrok mrvil kruh“ namesto „Če je kateri otrok...“

„Liga + 1“ ne razume pravila v Levčevem Pravopisu str. 138. ali v Janežič-Sketu § 324., to je, ne razločuje „kateri“ od „kdo“, dasi je ta razlika jasna ko beli dan.

d) Napačno zahteva „Liga + 1“, ko želi „majhno“ namesto „malo“ v stavku: „Razen omenjenih najdeš v Mariboru še dve cerkvi: prav lepo, toda malo cerkev Sv. Alojzija in pa staro cerkev v Magdalenskem predmestju“. Tu mora vendar stati določna oblika pridevnika!!!

popolnoma napačna je trditev, da je glagol „moléti“ transitiven; „molíti“ je transitivno, „moléti“ instrativno; „Liga + 1“ ni pogledal niti Pleteršnika niti Janežič-Sketa in ne ve, da so glagoli tretje vrste 2. razreda neprehajalni!!

e) Ni res, da bi ne pravili „mesto leži“: narodna pesem pravi: „Stoji, stoji ravnó poljé“, a tudi „Leži, leži ravnó polje; v pesmi še pač „stoji, stoji Ljublján'ca, Ljublján'ca, dolga vas“, a v prozi že davno leži! Smejal bi se razsodni svet zemljepiscu, ki bi učil, da ob Savi stoji mesta Radovljica, Ljubljana, Zagreb...

ni res, da bi se ne smelo reči „K najlepšim ulicam spadajo Gosposke ulice“; res je marveč, da za ta pomen besede „spadati“ navaja Pleteršnik Cigaleta, Janežiča, Čafa in novo književnost, pa Levstika!

napaka je, če se mesto „spadati“ v tem pomenu rabi „soditi“; gl. Pleteršnika!!

„Liga + 1“, kam ste mislili, ko ste pisali take reči?

5. Načelo doktrinarstva, ki pravi: v jeziku ni nikakih izjem, nikake raznoličnosti; vse se mora pokoriti enemu edinemu pravilu, ki si ga je izmislila „konsekventna“ logika; zato na pr. „tožno“, a ne „tužno“, ker je „mož“, a ne „muž“.

a) Pleteršnik ima tužen: traurig, kummervoll iz Mur. Cig. nove knjiž. ter dostavlja „hs.“ = hrvatsko ali srbsko; ima tudi „tožen“, a pred vsem v pomenu „Klage —“, na drugem mestu še le „= otožen, traurig, melancholisch, prim. tužen. Po Pleteršniku je torej običajno tužen (iz srbohrv.) ali otožen, včasih tudi tožen. Prim. še „tuga“ in „toga“ (lenoba!).

Niti Levec ni zavrgel oblike „tužen“.

Pleteršnik — Levec — zraven pa „Liga“!

Prešernovi „kaši“ bi stvar postala slična, ko bi „Liga“ namesto „muke“ še prinesel „moko“: z „moko“ se človek bolj okoristi nego s „togo“!

b) Znak logičarjenja in mrtvega doktrinovanja je tudi spotikanje ob izrazu „se vrne nazaj“, češ, „saj se menda nihče na vrača — naprej!“ Take modrosti izlivajo tisti, ki popolnoma po krivici iščejo v jeziku „konsekventne“ logike, a ne psihologije. Psihologija jezika rabi analizo pregnantnih izrazov, da stvar postane jasnejša; to se v vsakdanji govorici godi vedno; menda nihče ni z drevesa gor padel in vendar ima Pleteršnik doli pasti; kdo še ni nikoli prišel „noter v sobo“ ali „ven iz šole“, premda so po suhi logiki prislovi „noter“ in „ven“ odveč!

Isto doktrinarstvo seva iz opombe „drevo vendar nima perja!“ Živi jezik se malo briga za to presijajno šolsko modrost; Pleteršnik ima sub „pero“ tudi „Pflanzenblatt“, „perje“ „Blätter“, zeleno, gosto, drobno perje, deteljno peresce, vidino pero Beifuß. Z Dolenjskega se mi zatrjuje, da „list“ v ednini niti ni v rabi v tem pomenu; tako je pač tudi na iztočnem Štajerskem.

Kdor se zgraža nad „perjem na drevesu“, taji mogočnost metafor in množnost pomenov ene ter iste besede, osobito pa se mora ustrašiti svojih „prstov na nogi“, ki vendar ne morejo biti „prsti“ — „prsti“ so na rokah!

Kako malo groze in strahu prestane Nemeč, ki ima „Blatt“ in „Feder“, „Finger“ in „Zehe“!

Zastarelo doktrinarstvo je nauk, da „sneži“, da ne „gre sneg“; „sneg gre, toča gre, dež gre“, to so poljudni izrazi, v mnogih krajih edino v rabi (Plet.). O modrosti ti zasukana, kako boš onemela, če te po leti zasači toča: ali boš dejala, da je dežilo in „točalo“ (!!!)? — Zares, po takem jezikoslovju naj bi ne šla toča, naj bi debelo padala! Gospodine, ali vlak gre in pride??

Krompir po „Ligi“ ni k nam prišel, dobili smo ga. Vprašam pa: Ali ni „Liga“ na svet prišel? njegovi bankovci pa med ljudi? (Pleteršnik!)

c) Doktrinarstvo sta najbrž tudi „čašna lista, dva lista“, namesto „dva stola (dva čašna lista)“ pri sirotici, če prav razumem pravilnost „Lige + 1“. Čut za dvojino je v jeziku zelo oslabel; prim. celo „obadva“!

Žal mi je, a res je, da včasih tudi ljudje poginjajo; Pleteršnik pravi: „v vojski poginiti“; mnogo križarjev je v Mali Aziji poginilo in narodna pripovedka o Vrbskem jezeru pravi, da so „vsi žalostno poginili“.

S tem načelom doktrinarstva je v ozki zvezi

6. načelo nasilstva in tiranstva po katerem *εις κοίρανος* *ἔστω*, eden bodi gospodar! V prid enoličnosti morajo iz jezika izginiti vse razlike, i najmanjše; tako ukazujejo jezikoslovni centralisti à la Jožef II., ki je z izenačevanjem raznobojnih realnih razmer doživel tako katastrofo. Odtod izvira puščoba in praznota jezika, ki nas dolgočasi in žali.

a) V jeziku je v istini mnogo vzporednih besed in oblik, ki so vse pravilne; tako **spomladi** in **pomladi** (Pleteršnik, Levec), **neizrečeno** in **neizrečno** (Pleteršnik), **med potjo** (Pleteršnik) in **spotoma**, **vrh** in **vrhu** (Pleteršnik; Vuk ima **samo** vrh!), „leči“ in „se uleči“, „sesti“ in „se usesti“ (v istem pomenu, Pleteršnik **sub** uleči, usesti), **rodbina** in **rodovina** (Pleteršnik, rodbina: die Verwandtschaft, die Sippschaft, die Familie; rodovina: das Geschlecht, die Familie) — v praksi je rodbina nadvladala.

b) „Ligi + 1“ molitev „jako ugaja“, meni pa „zelo“. Pleteršnik **sub** „jak“: jako, stark, sehr, tüchtig, jako lep, jako okregati koga — **sub** „zelo“: in hohem Grade sehr, zelo me skrbi. Jaz sem vnet za jako, ker je bolj hrvatsko, a zato ne izključujem besede „zelo“.

„Sadonosnike“ ima sedanjí svet in nova književnost Plet.; „druhalí“ daje Plet. prednost pred „drhaljo“.

c) „Liga + 1“: „Tovarna“ ni slovenska beseda, pravilno „tvornica“. Jaz: „Tovarna“ je zares menda češka beseda, premda pravi Pleteršnik le: „prim. češki tovarna“, a i Slovenci poznamo „tovore“.

„Tvornica“ pa je po vsej priliki hrvatska Plet.; imenuje „h. t.“, hrvatsko terminologijo, ki jo je rabil Čigale.

Torej pač niti „tvornica“ niti „tovarna“ ni najpristneje slovenska.

Jaz sem „tvornici“ naklonjen, ker je hrvatska, a „tovarne“ ne izključujem, ker je med ljudstvom že ukoreninjena.

d) „Skusiti“ je lahko poleg „izpregovoriti“ kakor „spakovati se“, poleg „izgubiti“ (Levec, § 122.)

Pleteršnik pravi „navadno skusiti“, Levec pa razločuje na pr. spored in vzpored, tako jaz „skusiti, poskusiti“ od „izkušen, izkustvo“ kot termina.

Levec uči: sever, severja; govori se tudi „sever, ra“.

e) „Liga + 1“ **se upira Janežič-Sketu, Pleteršniku, Levcu in vsej na šiknjiževnosti od 16. veka do l. 1904., ko trdi, da je „kateri“ zgolj vprašalni zaimek.** In naj ne bi imeli respekta pred junakom, ki igraje prevrača stoletja?

7. „Načelo“ lokalnega obzorja, nepoznanja slovenskih narečij;

a) to je krivo trditve, da so naglaski v šolski knjigi nepotrebni; res pa je, da so prepotrebni; zakaj naglaševanje je v naših narečjih zelo različno; zato nahajamo v tej čitanki osobito v pesmih naglaske tam

kjer bi sicer na pr. štajerski, oziroma kranjski učenci (in pogosto tudi učitelji) ne znali pravilno čitati.

Menjanje naglaševanja daje govoru po vsem drug značaj in vpliva celo na umljivost.

Naš knjižni jezik mora polagoma dobiti v obče enotno naglaševanje; temu razvoju naj pomaga tudi šola. Merodajen bo Pleteršnik.

Knjiga, ki je namenjena slovenskim šolam vseh slovenskih pokrajin, ne more pogrešati naglaskov. „Liga + 1“, pozna očitvidno le en slovenski kot.

b) Razlike med predlogom k in h ne poznajo vsa slovenska narečja; v tistih narečjih pa, ki jo poznajo, se h ne sliši samo pred k in g, ampak tudi pred drugimi soglasniki (razen pred v, j, h, l, m, n); pravilo o h pred k in g ne odgovarja torej nobeni skupini narečij in je zato nepotrebna pomnožitev slovniških pravil.

c) Komparativi so v nekaterih narečjih izgubili vso prigrbnost; prim. Prešernove „želje najslaji“; komparativ „rajši“ se pa po spolu niti tam ne pregiblje, kjer so drugi komparativi ohranili popolno pregibnost, namreč na iztoku: za vse spole in vsa števila rabi le „rajši“. Beseda je torej docela na meji nepregibnosti. Vseh težav se izognemo s prislovnim „raje“, ki ga ima Levec pod +. Srbohrvati rabijo v pozitivu in komparativu le prislov „rado“ in „radje“.

„Nihče izmed preprostega ljudstva da ne govori ‚kajti!‘“ V kotu „Lige + 1“ pač ne, drugod pač! In v novi književnosti je to čisto navadna beseda.

„Lega“ ima po Pleteršniku prednost pred „ležo“.

8. Načelo pedagoške nerazsodnosti;

a) sem spada zahteva razlikovanja ostrivca in krativca; že v spisu „O pouku slov. jezika“ (str. 50) sem se odločno obrnil zoper to razlikovanje in v Schreiner-Hubadovo čitanko je sprejet le en naglasak (akut), ki kaže mesto naglasa, več pa nič (morda je enkrat iz tiskarskih vzrokov ostal gravis); kakovost naglasa je za ljudske šole pretežavna in le v enem delu slov. ozemlja dobro poznatna; razen tega bije razlika dolgih in kratkih zlogov manj v ušesa nego mesto naglasa ter se z vnanjo razliko naglaskov ne da dosti dobro označiti. V šoli ne bomo mučili dece s pravili in znamenji, ki niso potrebna; to velja tudi za predlog k—h; nasprotno

b) ne bomo v prozi pisali „uslišati, upehati“, v verzih pa radi mere „vslišati, vpehati“; mera ni odvisna od črk, ampak od glasov; toda o čitanju verzov več v „Navodilu“.

c) Pedagoški razsodno je, da se besede čim manj mogoče pišejo vkup:

znano je, da se otrok ob vstopu v šolo malo zaveda poedinih besed, da je zato treba vaditi analizo stavka v besede; ker je pa treba zavesti o poedinih besedah, bomo v šolskih knjigah vse ločili, kar lahko obstoji samo zase; radi tega „če tudi, še le“; —

„če tudi“ se pogosto loči še z drugo besedo, na pr. „če je tudi res; — kadar dobi prislovna zveza nov pomen, to je, drugega, nego bi se moglo pričakovati po sestavinah, se

piše vkup (tako najnovejši češki „Pravopis“); tudi zato je čisto neprimerno pisati „podnevi, ponoči, poleti, pozimi“, sicer bi morali pisati tudi „popetkih“ (!), „ponedeljah“, ali „potemi“; „po dnevi“ je prav tako prislovno določilo kakor „po suhem“, „pred točo“.

Prava monstra nastanejo iz števnikov, ako se pišejo vkup; kako naj deca dočrkajo divno besedo „štiriinosemdeset“! Ta dva „i“ in pa nevarnost, da se čita „štiriino-sedemdeset“, kakor se je pripetilo odrastlim! Rahlost zveze kaže hrvatska in naša pesniška razstava: osemdeset in štiri. Pleteršnik piše: tri in dvajset! (sub dvajset).

Jasnost in prozornost v šolske knjige! Višji vrstilni števniki za pisavo skoro ne pridejo v poštev.

d) Tudi obliki „Donava“ in „Dunaj“ sta umestni po načelu, da je treba izhajati s stališča gojenčevega, z njegovega obzorja; to ne velja samo za šole, marveč za vsako kulturno delo.

V navadnem govoru nam je običajna le oblika „Donava“. In „Dunaj“? Narodni pevec nam pripoveduje, „kaj se na Dunaju godi“. Predlog „na“ kaže slepcu, da „Dunaj“ pomeni iz prva reko potem še le mesto. Kralj Matijaž je poletel „na kraj oblasti dunajske, dol na pokrajine ogerske“, = pač „na kraj oblasti ob Dunaju“.

Slovenskih narodnih pesmi deklica zre „v tiho vodo, bistri Dunaj“ in „lepa Jana se šetala, v Dunaj vodo je gledala“.

V slovenski govorici je torej podlaga za moje imenovanje reke; zato pa je to imenovanje tudi didaktično upravičeno.

Oblika „Dunav“ je lastna le Bolgarom in (izmed Srbohrvatov) Srbom, vsi drugi Slovani poznajo le reko „Dunaj“, torej Rusi, Poljaki, Čehi s Slovaki, Hrvati (prim. Jagičev „Archiv“ I. 299—333); še Vraz je vprašal: „Oj Dunaju, kaži meni, čiji ti bēhu nekoč kraji?“ Z Vukovim jezikom so sprejeli Hrvati tudi srbski „Dunav“.

Kdor trdi, da je krivo pisati „Donava“ in „Dunaj“, ne pozna niti stvarne istine niti didaktične zahteve.

Jaz sem za prozo vzel obliko „Donava“, v poeziji pa je primerna stara naša oblika in oblika naših narodnih pesmi „Dunaj“.

9. „Načelo“ površnosti; res stoji na strani 135. čitanke „v prahi“, na str. 155. pa „v prahu“, a na prvem mestu je to mestnik od „praha, e“ = die Brache (njive leže v prahi, a ne v prahu!!!). — Pri o- deblih je mestnik na -i licentia poetica (Levec § 169.); zato je v pregovoru na strani 30. radi nekake rime oblika v „v ognji“: Prijatelja poznaš v nadlogi, zlato pa v ognji.

10. „Načelo“ malenkostnosti: sem spada prav za prav vse, kar je povedal „Liga + 1“, kolikor se pri tem ni debelo urezal. Posebe pa sta tu doma Koronini in Laterman poleg Innsbrucka in Bombellesov; slika besede Coronini se vsled K ne izpremeni bistveno (prim. v Levcu § 507. Ferrara mesto Ferrara), z dvema nemškima t v Lattermanu pa „Liga + 1“ sigurno rešuje Slovenijo — ker je sicer ves njegov članek herostratski!

O lastnih imenih sem mnogo mislil in se razgovarjal z glasovitimi filozofi in vendar vprašam: Ali je lastno ime „Avstrija pod Anižo“ ali „Avstrijsko pod Anižo“ ali „Avstrijska pod Anižo“? In dalje vprašam: ali bomo pisali „kraljestvo češko“ ali „kraljestvo Češko“? „Liga + 1“ seveda, reši problem na mah!

Vi pišete „ogrski“ mi pišemo „ogerski“, „ministerski“ — „vaš“ na str. 10. je brezdvomno manjša „tiskovna“ pomota nego so vse „pomote“ „Lige + 1“.

V malenkostih je „Liga + 1“ velik — es fällt der Mensch mit solchen kleinen Zielen!

„Liga + 1“, kaj staviva, da najdem v vsaki knjigi tisoč malenkosti, ob katerih se lahko spotaknem, če jo hočem obsoditi! V sili so muhe dobre — lotil bi se po Vaše kakega mi neljubega „Šukljeja“ v podpisu in v kazalu čitanke ter ga pobijal — padel bi pri tem tudi kak udarec po Cigaleju v uvodu Pleteršnikovega slovarja i. t. d.

* * *

Ker za „kričeče napake glede besednega reda“, za „pravo zmešnjavo glede rabe naslonic“ in „napačno rabo osebnih zaimkov“ Liga ne navaja konkretnih zgledov, končujem; druga njegova navlaka je prerešetana — tja do konca; končno pa izgubi vsak človek potrpljenje.

Rezultat.

I. Poedine navedbe „Lige + 1“ — o jeziku Schreiner-Hubadove čitanke so ali debele napake „Lige + 1“ ali smešne pretiranosti, ki izvirajo iz plitvosti.

II. Splošni očitek, da čitanke ne vlada niti Janežič-Sket niti Pleteršnik, je neosnovan; da se to jasneje razvidi, sem v dokaz navajal osobito Janežič-Sketa in Pleteršnika; iz tega pa se tudi spozna,

III. da „Liga + 1“, spisujoč svoj članek, niti ni pogledal v Janežič-Sketa niti v Pleteršnika; tem drznejše je njegovo očitjanje, ki ga navajam sub II.

Spričo tega je Bosna lahko mirna; svet bo sodil takega „sodnika“ po njegovih herostratskih delih — čitanko pa bo sprejel z veseljem, kakor je sprejel „Uč. Tov.“ pred dvema letoma (1. julija 1902) nje drugi del, uverjen, da „bo vsakdo rad segel po tej knjigi ter jo skušal uvesti v svojo šolo“, ali „Popotnik“, ki je takrat pisal o nje „krasnem, preprostem jeziku“.

* * *

Ker napad „Lige + 1“ izvira iz krogov, ki so daleč od šolsko-kulturnega stremljenja, zato se ne bom spuščal v nikako nadaljnjo polemiko.

Dr. Fran Ilešič.

Razgled.

Listek.

Ruska mesta. — Po najnovejši uradni statistiki o prebivalstvu ruskih mest ima Petrograd 1,534.000, Moskva 1,173.000, Varšava 756.000, Odesa 449.000, Lodz 351.000, Kiev 319.000, Riga 260.000, Harkov 197.000, Baku 179.000, Vilna 162.000, Tiflis 160.000, Taškent 156.000, Jekatarinoslav 135.000, Kisenev 125.000 in Rostov 120.000 prebivalcev.

Dvojni pravopis. Vojno ministrstvo je izdalo posebni pravopis za vojaške šole. Knjiga, obsegajoča ta pravopis ni izšla v c. kr. zalogi šolskih knjig, temveč v privatni knjigarni. Cena 1 K 30 v. — Država v državi!

Število zdravnikov in prebivalcev :

Država:	Leto:	Število zdravnikov:	Na 10.000 prebivalcev pride zdravnikov:
Špansko	1900	— ? —	7·1
Dansko	1900	1.530	6·4
Švica	1898	1.896	6·1
Norveško	1900	1.109	5·3
Nemško	1902	29.133	5·3
Avstrija	1903	11.339	4·3
Francosko	1903	18.800	4·2
Švedsko	1900	1.333	2·7
Ogrsko	1900	5.129	2·7
Nizozemsko	1899	1.152	2·9
Rusija	1899	12.482	0·9

Pedagoški paberki.

Posnemanja vredno! V veži učiteljišča v Drossenu na Pruskem je pribita sledeča „Hausordnung-a“:

Delavniki:

4³⁵ se vstane,
5¹⁵—5⁴⁰ delo,
5⁴⁵ zajutrek,
6—12 pouk ozir. delo,
12⁰⁵ kosilo,
12—1 odmor.
1—2 „Parkfreiheit“, (sprehod),
2—6 pouk oziroma delo,
6—7 odmor,
7⁰¹ večerja,
8²⁰—9¹⁵ delo,
9³⁰ večerna molitev,

Sreda in sobota:

5—7 prosto.

Nedelja:

6 se vstane,
6³⁰ zajutrek,
7—7⁴⁰ sprehod („Parkfreiheit“),
7⁴⁵ jutranja molitev,
8—8²⁵ sprehod („Parkfreiheit“),
8⁴⁵—11 božja služba,
11¹⁰—12 branje,
12⁰⁵ kosilo,
12¹⁵—2 odmor,
2—3 tiho delo,
3—4 odmor,
4—7 tiho delo,
7⁰⁵ večerja,
7²⁵—8 petje,
8—9¹⁵ tiho delo,
9³⁰ večerna molitev.

Mednarodna umetniška razstava „Otročji svet“ v Petrogradu. — Ta mednarodna razstava je Avstriji prinesla sijajno odlikovanje. Ruski oddelek je bil največji, a avstrijski najboljši in najlepši. Okusna prireditelj Avstrije je še posebej daleč nadkrilovala vse druge države. Že pri sestanku avstrijske delegacije v decembru je naš presvitli cesar z zadovoljstvom omenil in sprejel na znanje ta uspeh avstrijskega šolstva, tako tudi nadvojvoda Leopold Salvator pri zadnjem dunajskem dvornem plesu. Petrogradski listi so splošno pisali, da je Avstrija na tej razstavi sama sebe prekosila ter stala izven konkurence (hors concours). Razstava je trajala dva meseca in bila zaključena s pričetkom vojne na Daljnem Vztoku. Bogato ilustrovani, 230 strani obsegajoči špec. katalog, ki ga je izdala tvrdka O. Mass na Dunaju v ruskem in nemškem jeziku, kaže sledeče oddelke avstrijske razstave: Umetnost in obrt, razstava mesta Dunaja, dežela Nižjeavstrijska (posebno dobrodelni zavodi), igrače, starost pred šolsko dolžnostjo, ljudska šola, nepopolno razviti otroci, higijena, meščanska šola, ročna dela, šolska statistika, učila, c. kr. zaloga šolskih knjig na Dunaju in Pragi, otroška in dekliška soba. — Iz člankov v dnevniku „St. Petersb. Herold“ posnamemo še te-le reči, ki bodo zanimale tudi naše šolnike. Kar so razpostavile razne tvrdke in muzeji, to navesti bi pač presegalo meje tega poročila. Ruski oddelek je imel prve začetke ročnih del po sistemu Fröbel. Palčica, kocka, pletenje, vbadanje in všivanje na papir in pozneje v blago. Šest- in sedemletne deklice izdelujejo krasne cvetice iz volne, papirja i. t. d. Zatem pride do osmega leta modeliranje v glino in les. — Dečki te starosti še uče kartonaže in žaganja z najtanjšimi žagicami (Laubsäge). V zavodih, kjer so otroci v šolski dobi, se uče dečki razven šolskih predmetov še mizarstva, pletarstva, košarstva in podobnih del, deklice pa šivanja, vrezovanja, lepoticja, tkalstva in kuhanja. Iz vseh takih zavodov prihajajo dobro izšolani otroci in rokodelci, ki si lahko svoj kruh služijo z veseljem do dela. — Med najzanimivejše oddelke v higijeni in šolskem oziru je spadala razstava Belgije, ker je dosledno uveljavila načelo, da bodi vzgoja otroka od rojstva do sklepa šolske dobe skozi in skozi praktična. — Otroci se pouče v petem in šestem letu toliko v ročnih delih, da izvršujejo prave čudeže v ročnostih, kakor so razstavljeni predmeti preobilno dokazali. Pri izstopu iz šole so otroci pripravljani za razna rokodelstva. Deklice se uče že na višji stopinji fino belo šivanje, fino pletenje in čipke, slavno belgijsko čipkarstvo. V nadaljevalnih šolah se potem deklice še več privadijo šivanja, pranja, gladenja, vrtnarstva in oskrbovanja otrok. Prerazlična rokodelstva si zamorejo v nadaljevalnih šolah tako priučiti, da se lahko popolnoma same pošteno preživijo že s šestnajstim letom. — Precejšen kompleks je imel obseg nemškega oddelka. Nemčija je na razstavo poslala neštevilno knjig s pravljičami in slikami. Prigodki iz otročjega življenja in njih obrabi so bili natančno razvidni na mnogih slikah. — Zanimivi so bili izdelki risanja. Nov naraven sistem je popolnoma izpodrinil starejšega. Prej so se učili otroci risati črte, kvadrate in kroge, sedaj se jih pa pusti (seveda razven pouka v prvotnih oblikah) popolnoma po spominu risati. Smešne so risbe otrok od šestega do osmega leta, a odslej nastaja lep napredek in čedalje večja dovršenost. — Biser razstave je bil elegantni avstrijski oddelek, toda o njem iz tega časnika izpuščam, ker si vsakdo lahko preskrbi katalog pri založniku Otto Mass-Söhne na Dunaju za 25 v. — Katalog ima še posebno veliko slik raznih šolskih stavb in zavodov v Avstriji.

F. F. Lužar.

Pripravljalni tečajji za otroke. Kako velik je razloček med življenjem doma in v šoli, to je pač znano vsakemu in ne potrebuje nobenih posebnih razjasnjevanj. — Ta razloček pa zahteva nekako pripravnico, kjer bi učenci mogli se privaditi šolskemu redu in pouku bolj polagoma, nego je to v šoli mogoče. Seveda dokler bode šola ostala v sedanjem stanju, ni mogoče misliti na takšne pripravnice. Bodoči vek, ki bode menda spoznal, da je vsakemu človeku predvsem treba vzgoje, potem šele vojaške

suknje, bode postopal tudi tu bolj humano. In če nahajamo zahtevo po pripravljajlnih razredih v nekaterih listih podrobno izpeljano, moremo samo reči, da so vse te zahteve prazne in se sedaj nikakor ne bodo uresničile.

Premalo šol ima Novi York. Za 70.000 otrok ni mesta v raznih šolah. Da bi se odpravil ta nedostatek, bodo sedaj zgradili novo šolo, ki bo imela 6 nadstropij. Imela bode seveda priprave za vzdigovanje v gorenja nadstropja, ki bodo vzdigovale do 30 otrok hkrati. Visokost bode iznašala 66 m., izdatki dosegajo 2 milijona. V zgradbi bode 97 učnih sob, amfiteater za 15.000 oseb za večerna predavanja za odrastle, sobana za igro in telovadbo, sobana za ročna dela in kuhinja. Zgradba se stavi v francoski renesanci.

Internati v Parizu niso več tako priljubljeni kakor svoje dni. V poslednjem šolskem letu je bilo med 1000 dijaki samo še 100 internistov. Internat ne odgovarja več sedanjemu pariškemu življenju in stariši se ne morejo več odločevati za to, da bi oddajali svoje otroke že v nežni mladosti internatom. In vendar so nekateri internati upravljani prav udobno: v kolegiju Rollinovem, ki je last mestne občine, ima vsak internist lastno sobo in ima boljšo hrano kakor v marsikaterem državnem liceju. Navzlic temu je število internistov vsako leto manjše, deficit raste enakomerno (za leto 1903 fr. 350.000); zato se bodo morali internati odpraviti, zgradbe pa se uporabijo v drug namen.

Zveza nizozemskih učiteljev šteje 6600 udov in obstoji že 28 let. Zadnji občni zbor se je vršil pred kratkim v Dortrechtu.

Ureditve plač francoskega ljudskošolskega učiteljstva. Proračunski odsek senatske zbornice je sprejel zakon, ki urejava plače ljudskošolskega učiteljstva. Vsak učitelj mora dovršiti pripravnico. — Plača začasnega učitelja je 1000 frankov, a plače stalno nastavljenega učiteljstva se dele v pet razredov in sicer: 1200, 1500, 1800, 2000 in 2200 frankov. — a. —

Internacionalni kongres zvezdoslovcev se vrši letos od 5. do 8. septembra v Lundu na Norveškem. Prva dva dneva bodo razna predavanja, tretji dan pa obiščejo zborovalci otok Hven, kjer je Tycho Brahe deloval.

11. skupščina učiteljev za slepce se vrši od 2. do 5. avgusta t. l. v Halle ob Saali. Ta kongres bi se moral sicer vršiti na Dunaju, a ker je društvo avstrijskih učiteljev za slepce v istini slepo, se je moral radi nespo.ozuma preseliti v Halle.

Društvo za ustanovitev katoliške univerze je zborovalo dne 31. januarja t. l. v Solnogradu. Premoženja ima nad 1.700.000 kron. V pretečenem letu se je nabralo 188.272 kron, Dunaj je prispeval k tej vsoti z zneskom 21.264 K 54 v.

Češka in poljska javna poljudna predavanja na Dunaju. Društvi „Akademický Spolek ve Vidni“ in „Mickiewiczski Spolek“ sta sklenili, pričeti s poljudnim javnim predavanjem na Dunaju. Prvo je pričelo s svojim delovanjem meseca februarja in preneha z marcem, a drugo pa prične delovati sredi februarja. Svoje sodelovanje je obljubilo dokaj vseučiliščnih profesorjev.

Učiteljice se smejo moštiti ter dalje služiti vsled najnovejšega zakona, ki ga je predložil naučni minister narodni skupščini. § 172 jim je prej zabranjeval ta korak. To je v Bolgariji!

Zanimiva štatistika. — Prusko naučno ministrstvo je izdalo štatistiko, kjer se izkazuje dopust ljudskih učiteljic in učiteljev leta 1902. V tem letu je dobilo izmed 100 učiteljev 22·9% dopust, a izmed 100 učiteljic 34·21%. A izmed 100 učiteljic ročnih del je imelo dopust ravno 35·64%. — 2334 učiteljev je imelo 21.422 dni dopusta, 1831 učiteljic je pa dobilo 24.756 dni dopusta. Glavna bolezen, vzrok dopusta: živčna bolezen in bolezen v organih za dihanje.

Politike naj se otroci uče v šoli ne na cesti. Tako hoče imeti M. Skinner, nadintendant v New-Yorku.

Regulacija učiteljskih plač v Trstu. Pustni pondeljek je prinesel učiteljstvu v Trstu in okolici veselo presenečenje. Razglasil se je sklep magistrata, vsled katerega se zboljša vsem občinskim uradnikom in učiteljstvu gmotno stanje. Evo glavne točke tega sklepa: 1. Službena leta se znižajo vsem občinskim uradnikom, torej tudi učiteljem od 40 na 35. 2. Stanarina se všteje v penzijo. 3. Vsi občinski uradniki, torej tudi učitelji imajo pravico v slučaju bolezni poslužiti se v bolnišnici II. razreda a plačati za III. razred. 4. Učiteljicam, ki se omože, se dovoli odškodnina v razmerju službenih let. Ta odškodnina znaša: a) od 5—9 let službe s pravico do pokojnine dve tretjini celoletne plače; b) od 10—14 let službe ena letna zadnja plača; c) od 15 do 19 let službe eno in pol letne zadnje plače in d) od 20 let službe dalje dveletno vsoto zadnje plače.

Kronika.

Nemški „šulferein“ je izdal za šolstvo v Avstriji v teku svojega obstanka 8,111.146 kron. In koliko „mark“ iz „rajha“ je vmes?

Posnemanja vredno. V nekem mestecu Thuringije je bil pri maturi vprašan neki učenec iz verouka. Odgovarjal je prav dobro in ni ostal niti enega vprašanja dolžan. A kljub temu je zahteval katehet, da se mu dá v verouku red: 4 (ne zadostno). Predsednik ga opomni: „G. kolega, saj je mladi mož vse znal in vsled tega ne zasluži 4.“ — Katehet odvrne: „Da, g. predsednik, res je, vse je znal, ali on ne — veruje ničesar.“

Ministrstvo za bogočastje in nauk je izdalo statistiko gimnazijev in realk, ki uživajo pravico javnosti. Iz te statistike posnemljemo: Gimnazijev je bilo na Kranjskem 3, na Koroškem 3, v Primorju 7, na Štajarskem 9, v Dalmaciji 5. V vsej Avstriji je 222 gimnazijev. Učni jezik pa je na teh gimnazijah: na 116 nemški, na 51 češki, na 30 poljski, na 6 italijanski, na 3 maloruski, na 5 srbsko-hrvatski in na 11 utrakvistični. Realk pa je: na Štajarskem 4, na Koroškem 1, na Kranjskem 2, v Primorju 4, v Dalmaciji 2. Vseh realk je v Avstriji 121. Učni jezik je na 69 realkah nemški, na 37 češki, na 10 poljski, na 3 italijanski, na 1 hrvaško-srbski in na 1 utrakvistični. Edini Slovenec je toliko srečen, da mu ni treba srednjih šol. Poslancev nimamo! Most bo kmalu dograjen do Adrije. Za nas je „veto“ važnejši kakor pa slovensko srednješolstvo.

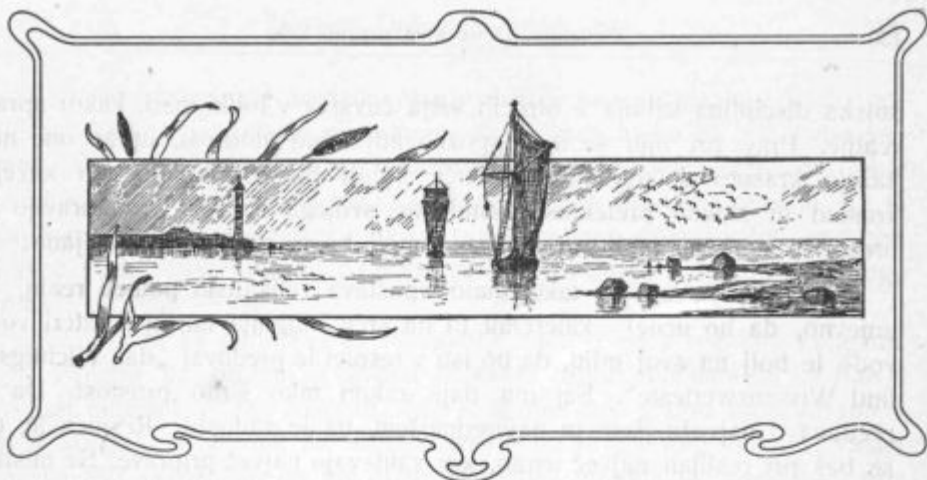
Rekord v izdavanju zakonov. 19. maja 1903 je zagledal beli dan v Meklenburg-Strelitz tale ukaz: „Učitelji na kmetih, ki izvršujejo kako obrt brez pomočnikov, ne plačajo nikakega obrtnega davka“.

Vseučiliščniki v Inomostu so sklenili poslati naučnemu ministrstvu peticijo, v kateri hočejo protestovati proti imenovanju meščanskih učiteljev „glavnim učiteljem“ oziroma „profesorjem“ na c. kr. učiteljiščih.

Število učiteljišnic in učiteljišnikov I. 1903/4. V Avstriji je 48 možkih učiteljišč, kjer se šola 7791 učencev in 19 ženskih učiteljišč, kamor zahaja 3139 učenk. V četrtem letniku je skupno število učenk in učencev 2421.

Posebnost v Švicí je ta, da tam volijo posamezne občine svoje učitelje za dobo 6 let.

Oj ta Rusija! Rusko naučno ministrstvo je prejelo 2000 rubljev, s katerimi naj nagradi najboljše spise učencev, kako naj se varuje koristne ptice in živali in kako se najlažje to doseže.

Dajte nam realnih knjig!

Piše Žalčanov.

Razni odloki in naredbe, dobre in slabejše, začele so prihajati na svetlo, da bi se po njih kolikor toliko zboljšali uspehi poučevanja po naših narodnih šolah. Res da ni vse tako, kakor bi moralo biti. Vendar pa danes ne bom preiskoval vseh vzrokov, ki slabijo naše uspehe, ne bom govoril v obče ampak omejiti si hočem svojo nalogo v toliko, da bom pisal le o zbolšanju pouka iz realij.

Nikakor ne maram smatrati sredstva, ki ga bom omenil, kot edino najboljšo za zboljšanje realnega pouka; veselilo me bo že, ako bom s temi vrstami sprožil to pereče vprašanje ter vzbudil zanimanje za stvar.

Prav realije lahko imenujem pastorko odločilnih krogov. Za nje se ne zmenijo veliko. Računstvo in jeziki, osobito nemščina, to so predmeti, ki so takorekoč absolutni vladarji po naših šolah. Kako malo pa jim je za realije, kaže nam zakonska novela od dne 2. majnika 1883. leta. Takrat se je učna snov iz realij zelo skrčila. Toliko so še pustili, da se ne more reči, da nimamo več realij. Pa tudi točka glede odpustnic nam dokumentira to preziranje. Da dobi otrok odpustnico, ni mu treba iz realij prav ničesar znati. In še več takih primerov bi lahko navedel, a naj zadostujejo le-ti. Vendar pa prinašajo otrokom realni predmeti mnogo koristi z ozirom na materijalno stran, kakor tudi z ozirom na formalno izobrazbo. K temu so pa realije še neprecenljiv vzgojevalni činitelj. Katera

šolska disciplina vzbuja v otrocih višja čuvstva v toliki meri, kakor uprav realije. Prav pri njih se nudi spoznavati večno modrost, uprav one mu kažejo krasoto stvarstva in ga uče ljubiti Boga. Osobito mu kažejo krasoto in slavno preteklost domovine, svojega naroda ter napravijo iz brezbriznega kosmopolita gorečega domoljuba in pridnega državljana.

Ker se pa zgoraj tako malo upošteva velikanski pomen realij, je umevno, da bo učitelj, kateremu ni na srcu blaginja naroda, kateri vodi vodo le bolj na svoj mlin, da bo isti v resnici le predaval „das Wichtigste und Wissenswerteste“. Saj mu daje zakon tako širo prostost. Da le predava o najvažnejšem in najvrednejšem, pa je zadostil. Resnica je, da se baš pri realijah največ lenari, ker zahtevajo največ priprave. Ne mislim pa tukaj zapovedanih pismenih priprav. Pismeno pripravljanje je po mojem nazoru v vseh tistih slučajih preobremenitev učitelja, v katerih si lahko zapomni tek in vsebino mislij. Po njem sicer sodijo nadzorniki pridnost učiteljevo, ali zdi se mi to prav napačna mera, kajti najdejo se tudi ljudje, ki pišejo preparacije po 14 dni nazaj. Pripravljen učitelj se najboljše spozna pri pouku. Tam ga poslušajte in tam sodite!

Lahko mi kdo oporeka, da zabranjujejo tako lenarjenje podrobni učni načrti. Ali koliko šol na Slovenskem pa jih ima? In če primerjamo načrte istih redkih šol, ne najdemo v njih nikake enotnosti. Učiteljski zbor sestavlja načrt takorekoč po volji in predpisih nadzornikovih, ne brigaje se za načrte drugih ljudskih šol. Dognana stvar pa je, da ima skoraj vsak nadzornik svoj predmet, ki ga najbolj priporoča, da mu ugajajo učni uspehi iz tistega najbolj.

Seveda si ne morejo biti vsi načrti vseh šol enaki, kajti šole niso povsod enako organizirane pa tudi krajevne razmere vplivajo nekoliko na sestavo načrtov. Krvavo pa potrebujemo vsaj v principu enotnih načrtov na vseh šolah v tej dobi vednega preseljevanja. Skoraj ves realni pouk je za istega otroka izgubljen, ki pride iz šole na šolo z drugimi učnimi načrti.

Pa še nekaj se dogaja. Razredni učitelj se včasih ne briga za šolski načrt prav nič ali pa poučuje po lastnem načrtu, ne da bi o tem vsaj obvestil ostali učiteljski zbor. Tako nastane strašanska konfuzija. Tako se prigodi, da se obravnava ista snov v večih razredih iste šole.

Pa postavim, da bi imeli enotne učne načrte in bi strogo po njih poučevali, bi-li takrat kaj dosegli? Seveda, nekaj bi gotovo dosegli, vendar bi bil ta „nekaj“ le premalo za življenje. Da se otrok česa nauči, treba je pridnega ponavljanja. Ako pa nečemo realne snovi skrčiti na skrajni minimum, ni nam mogoče pri tem skromno odmerjenem času v šoli ponavljati. Ponovitev prihranimo otrokom za domačo nalogo. Da je pa to mogoče, treba je zopet otrokom narekovati glavne misli posameznih učnih

slik. S tem pa zopet tratimo čas, otroci si kvarijo pisavo, delajo pogreške, katerih jim nikdo ne popravi in na zadnje, ko bi bilo treba vso snov ponoviti — pokažejo se kalamitete. Ta je zvezek izgubil, oni ga je raztrgal, temu zopet nekaj manjka, drugi ne zna brati kar je pisal, i. t. d. Kaj torej? Kako naj delam? Ako ponavljam pregostokrat v šoli, izgubim preveč časa? Ako hočem, da otroci ponavljajo doma, pridejo zopet druge sitnosti na dan. — — —

S čim bi se dalo vse to odpraviti? Gotovo le z realnimi knjigami. Predno pa pridem z dokazi za svojo trditev, hočemo še na dan s svojimi mislimi o teh knjigah. Jaz si mislim vso realno snov zbrano v dveh knjigah. Prva naj bi služila srednji in druga višji stopnji. Vsaka naj bi bila razdeljena na pet sledečih delov: zgodovina, zemljepis, prirodopis, prirodoslovje in narodno gospodarstvo. Vsako disciplino mislim si zopet razdeljeno na turnuse. V nižje organiziranih šolah bi se poučevalo po njih, v drugih pa bi se jemali vsi turnusi istočasno. Le za zgodovino bi jih ne priporočal, kajti v tem predmetu se ž njimi ne doseže drugega, nego konfuzija. To vem iz lastne izkušnje. Zgodovinski pouk v ljudski šoli me je tako zmedel, da sem še na srednji šoli mešal zgodovinske osebe in čase. Saj pa tudi ni drugače mogoče. Pomislite, kaj nastane v otroški duši, ako se govori prvo leto o Babenberžanih, potem o Karolu VI., o Mariji Tereziji, prihodnje leto pa pričnem z Leonido, Karolom Velikim i. t. d. Otrok jame mešati čas. Zdi se mu, da je Leonida pozneje živel kakor Marija Terezija, ker je pozneje slišal o njem. Morebiti mi bo kdo oporekal s številkami? Saj tiste čistijo, kar skalijo turnusi. Pa to ni res. Številke se kmalu pozabijo in le red, po katerem sem predaval posamezne zgodovinske dogodiljaje, le isti ostane v otroški duši in tvori v njej kronologijo, ki je seveda napačna. Iz lastne izkušnje vem, koliko preglavice dela pozneje takemu otroku zgodovina, predno se mu sčistijo pojmi, t. j., predno se v njegovi duši predrugači napačni red. Zgodovina bi se morala torej poučevati kronologično. Kaj za to, ako učenci dve leti zaporedoma isto slišijo. Pravljičjo otrok še vedno rad posluša, ako jo je tudi že stokrat slišal.

Rad bi še spregovoril dve, tri o zgodovinskem pouku, pa ker ne spada k stvari, hočem to za danes opustiti. Rajše še hočem omeniti, kakšno si mislim ureditev, posameznih oddelkov šolskih realnih knjig. Za vsako učno uro bodi odmerjen poseben pododdelek, ki obsegaj vso snov za eno uro, pa ne v obširnih potezah, ampak v kratkih, jedrnatih besedah brez uvodov. Za obširnost naj skrbi učitelj. Tako bi bila knjiga le nekaka zbirka glavnih misli, po kateri bi vsi učitelji enotno postopali, otroku pa bi služila v svrhu ponavljanja, kar naj bi bil njen glavni namen. Taka knjiga bi ne bila debela in ne draga, vendar pa zelo koristna.

Seveda nam sedanji predpisi zabranjujejo take knjige na manj kot štirirazrednicah, na istih in na večrazrednicah dovoljene so pa še-le na najvišji stopnji. Vendar bi se dala ta ovira odpraviti, ako bi višji krogi hoteli spoznati dobroto takih knjig. Ž njimi bi se odpravila vsa konfuznost, uvedlo bi se enotno postopanje, učenci bi lahko ponavljali, vadili bi se v čitanju, s hitrim pisanjem bi si ne kvarili pisave in učiteljem višjih razredov bi se delo olajšalo. Seveda se oglašajo nekaterniki s tem, da bi učitelji ob takih knjigah še posebno lenarili. Pa temu ni tako. Kakor sem preje omenil, se to sedaj tudi lahko dogaja. Ako se učitelj ne mara pripraviti, najde tudi v sedanjih čitankah dovolj beril, katere lahko z otroci čita, in s tem nadomešča na slab način svoja predavanja oz. obravnave. Uprav ob realnih knjigah pa kaj takega ne bi bilo mogoče, ker bi iste imele le glavne misli. K vsaki knjigi bi bilo seveda treba dobrega navodila.

Po mojem mnenju bi se na tak način opomogel pouk v realijah in rodil bi več sadu.

Sicer se je poprijela že naša dična „Šolska Matica“ izdavanja realnih knjig. Želeti bi le bilo, da bi se tudi potegovala za odstranitev preje omenjenih, realni pouk ovirajočih predpisov. Ako sem s temi vrstami to dosegel, sem zadovoljen.

